

NAČELO ESTOPPEL U MEĐUNARODNOM PRAVU

Josip Krakić, mag. iur.*

UDK: 340.132.3::341.2
341.645.2:340.132.3
DOI: 10.3935/zpfz.74.2.06
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: studeni 2023.

Načelo estoppel izvorno je načelo common law sustava koje je putem presuda Stalnog suda međunarodne pravde, Međunarodnog suda i arbitražnih odluka ušlo u sustav međunarodnog prava. Načelo je usmjereno na sprječavanje nedosljednosti u ponašanju i izjavama u međunarodnim odnosima, te poziva na odgovornu i usklađenu vanjsku politiku države, posebice u slučaju sporova s međunarodnim obilježjima. U radu se daje pregled načela u teoriji međunarodnog prava te analiziraju presude Međunarodnog suda u kojima se pojavljuje ovo načelo ili njegovi elementi.

Ključne riječi: estoppel, common law, Međunarodni sud, opća načela prava

1. UVOD

U skladu s čl. 38. Statuta Međunarodnog suda, izvori međunarodnog prava su međunarodni ugovori, odnosno međunarodne konvencije, bilo opće ili posebne, koje ustanovljuju pravila izrijekom priznata od stranaka u sporu, međunarodni običaji kao dokaz opće prakse, prihvaćene kao pravo, i opća načela prava priznata od civiliziranih naroda. Kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje pravnih pravila nalaze se sudske rješidbe i naučavanja najpoznatijih publicista različitih naroda.¹

* Josip Krakić, mag. iur., načelnik Sektora pravnih, financijskih i tehničkih poslova, Policijska uprava zagrebačka, Petrinjska 30, 10000 Zagreb; jkracic@mup.hr; ORCID ID: orcid.org/0009-0000-9766-250X

¹ Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 15/93.

Pri razmatranju općih načela prava priznatih od civiliziranih naroda, dio autora smatra da je pojam "civilizirani narodi" zastario i izvan uporabe, jer se odnosio na razdoblje kada se Statut dogovarao i kada se smatralo da postoje pravni sustavi koji nisu dovoljno razvijeni.² Svrha ovog izvora prava, koji je jednakovrijedan drugim izvorima iz čl. 38., jest izbjegavanje *non licet*. Međutim, interpretacija ovog izvora bila je sporna i samim članovima Savjetodavnog odbora pravnika koji je pripremao Statut Stalnog suda međunarodne pravde, prethodnika Međunarodnog suda. Prema jednoj se interpretaciji ova načela izvode komparativnom metodom iz unutarnjih prava država, ako je postojanje takvih načela zajedničko svima ili većini njih.³

Na europskom kontinentu razvila su se dva velika pravna sustava. To su kontinentalni (rimski) i anglosaski pravni sustav odnosno *common law*. Doktrine i načela *common lawa* javljaju se u presudama Međunarodnog suda, a znatan je i utjecaj sudaca iz tog sustava u međunarodnom pravu.⁴ Za nas je pravnike iz sustava temeljenih na rimskom pravnom nasljeđu pojava takvih načela u međunarodnom pravu uvijek zanimljiva i zahtijeva malo dublje istraživanje njihovih izvora u privatnom pravu, uporabu u međunarodnom pravu i sličnost s načelima kontinentalnog prava, a sve kako bismo ih bolje razumjeli i shvatili njihovu uporabu, značenje i pravne posljedice.

Načelo *estoppel* je načelo *common law* sustava koje se pojavljuje u presudama Međunarodnog suda, a time i u pravnoj literaturi međunarodnog javnog prava. Ovim radom pokušat ćemo približiti njegovo značenje i diobu u *common lawu*, etimologiju, uporabu u presudama Međunarodnog suda te sličnost s načelima kontinentalnog prava. Iako se *estoppel* javljao i prije u presudama Stalnog suda međunarodne pravde te u arbitražnim odlukama, naša je analiza ograničena na presude Međunarodnog suda. Kratko ćemo razmotriti i može li se ovo načelo smatrati općim načelom prava u smislu izvora prava iz čl. 38. Statuta.

² Thirlway, H., *The Sources of International Law*, second edition, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 108.

³ *Ibid.*

⁴ Vidi opširnije u Picker, C. B., *International Law's Mixed Heritage: A Common/Civil Law Jurisdiction*, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, sv. 41, br. 4, 2008., str. 1083 – 1140.

2. NAČELO ESTOPPEL U ANGLOSASKOM SUSTAVU

Načelo *estoppel* ima dugu pravnu tradiciju u *common law* sustavu.⁵ U jednome od ranih djela posvećenih ovoj temi, ponuđena je definicija po kojoj je *estoppel* pravna posljedica koja proizlazi iz priznanja koje je ili stvarno dano, ili koje zakon pretpostavlja da je dano, te koje je pravno obvezujuće za sve subjekte na koje se odnosi, odnosno na koje ima pravni učinak. Iznosi se i zanimljivo objašnjenje iz tadašnje presude, prema kojoj se za *estoppel* može reći da postoji kada je osoba prisiljena priznati kao istinito nešto što nije istinito i djelovati prema pretpostavci koja je suprotna istini.⁶

Nećemo se složiti s isključivo ovakvim definiranjem načela, ali smatramo i zanimljivim i potrebnim ovo citirati, kao upozorenje koje pravne posljedice u nekim primjerima primjena načela *estoppel* može proizvesti.

U istom djelu, također pozivajući se na autoritet Cokea (*Commentaries on Littleton's Tenures*), autori se referiraju na tri osnovne vrste *estoppela*. Kako je riječ o nazivima ograničenima isključivo na *common law* sustav, njihov bi prijevod mogao biti zbunjujući pa ćemo navesti originalne nazive u toj podjeli te predložiti adekvatan prijevod. To su:

- *Estoppel by matter of record*, za koji prema primjerima koji se navode možemo zaključiti da je riječ o načelu *estoppel* prema uvidu u javne isprave.⁷ Prema autorici Elizabeth Cooke ovaj se *estoppel* u modernom pravu naziva *estoppel per rem iudicatam*, dakle *estoppel* jer je sud već odlučio. Iz svoje knjige isključuje daljnje razmatranje ovog *estoppela* jer ga smatra potpuno drukčijim od pravila i principa ostalih *estoppela*.⁸ U radu ćemo poslije dati osvrt na odnos *estoppela* i načela *res iudicata*.
- *By matter in writing*.⁹ Elizabeth Cooke navodi da se pojam *in writing* smatra dokumentom, te navodi da je osoba spriječena osporavati izjavu o činjenicama danima u dokumentu (*deed*) kad je postupak pokrenut na temelju tog dokumenta.¹⁰

⁵ Barnes, M., *The Law of Estoppel*, Hart, London, 2019., str. 58, o *estopelu* govori Sir Edward Coke 1628. godine u djelu *Commentaries on Littleton's Tenures*.

⁶ Everest, L. F.; Strode, E., *The Law of Estoppel*, London, 1884., u Classic reprint series, Forgotten Books, 2015., str. 2.

⁷ *Ibid.*, str. 4.

⁸ Cooke, E., *The Modern Law of Estoppel*, Oxford University Press, Oxford, 2010., str. 6.

⁹ Everest *et al.*, *op. cit.* u bilj. 6, str. 4. Izvorni tekst glasi "as by deed intendend, by making of a acquittance by deed intendend or deed poll, or by defeasance by deed intendend or deed poll", a važno je zbog razumijevanja pojma *deed* u pravu za razliku od standardnog prijevoda.

¹⁰ Gačić, M., *Englesko hrvatski rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalistike i foren-*

- *By matter in pais*¹¹, pri objašnjavanju autori navode anglosaske principe koje se odnose na nekretnine, a s obzirom i na značenje riječi *pais*, riječ je o *estoppelu* na nekretninama. Elizabeth Cooke navodi da se ovaj *estoppel*, koji još naziva *estoppel* po naslovu (*as to the title*), javlja kod veze koja nastaje prijenosom prava vlasništva i koja ovisi o postojanju prava vlasništva koje se prenosi na strani prenositelja. Kada se ta veza uspostavi, ni jedna strana ne može osporavati naslov, svoj ili druge strane.¹²

Zadnja dva *estoppela* Cooke naziva formalnim *estoppelima* te oni čine okosnicu daljnjeg razvoja i nastanka novih vrsta i podvrsta *estoppela*. Uz to rabi termin *estoppel* temeljen na oslanjanju (*reliance based estoppel*), jer upravo je oslanjanje glavna značajka svih oblika *estoppela* izvan *estoppel per iudicatum*.¹³

John Cartwright ilustrirao je ovu podjelu Cokea kao kuću s tri sobe, ali više stoljeća razvoja prava učinilo je ovaj princip kompleksnim i zbunjujućim. Pre-tvorio se u veliku kuću s puno različitih soba kojima je zajednički samo krov: netko je spriječen da nešto izjavi, učini ili ospori.¹⁴

Barnes identificira 23 različita *estoppela* ali ih dijeli u osnovne oblike. Navodimo neke koje smatramo važnima za naš pregled:

- *Estoppel by representation* – kada A predstavlja B-u činjenice ili pravo i činjenice s namjerom da B djeluje u skladu s takvim predstavljanjem, a u slučaju nepostojanja *estoppela*, B-u bi bila nanesena nepravda, jer bi zbog oslanjanja na takvo predstavljanje nastala šteta ako bi A-u bilo dopušteno otkloniti istinitost predstavljanja.¹⁵

zičnih znanosti, kriminologije i sigurnosti, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004., str. 354, *deed* označava glagol “prenijeti, izvršiti prijenos, prepisati ili pokloniti”, ali i “dokument, isprava, javna isprava, izvod iz zemljišnih knjiga, isprava o prijenosu vlasništva nad zemljištem, čin, djelo, dobro djelo, povelja, radnja sporazum, zbilja, stvarnost, pravni posao”. *Deed poll* znači “pojedinačni zahtjev, jednostrani zahtjev, zahtjev za promjenu osobnog imena, dobročiniteljski posao, jednostrani akt, dokument kojim se komu što ostavlja”.

¹¹ Everest *et al.*, *op. cit.* u bilj. 6, str. 4, u knjizi se navodi naziv *by matter in pais*.

¹² Cooke, *op. cit.* u bilj. 8, str. 8 – 9. Kako autorica navodi u većini slučajeva ovakve obveze nastaju preko instrumenta koji se, kako je ranije objašnjeno, javlja pod nazivom *deed*, međutim u ovim specifičnim slučajevima moguć je nastanak *estoppela* i usmenim dogovorom ili djelima, otuda i naziv koji bi zapravo značio *estoppel* na zemlji.

¹³ *Ibid.*, str. 14.

¹⁴ Cartwright, J., *Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, Netherlands Comparative Law Association*, Electronic Journal of Comparative law, sv. 10, br. 3, 2006., str. 2.

¹⁵ Barnes, *op. cit.* u bilj. 5, str. 59 – 60, *estoppel in pais*, *estoppel by conduct*, *estoppel by silence*, *evidential estoppel* i *common law estoppel* su svi ili varijacije ovog *estoppela* ili

- *Estoppel by deed* – ugovorna strana u pravnoj ispravi spriječena je osporavati točnost jasne i nedvosmislene izjave o činjenicama, ili činjenicama i pravu, koje su sadržane u ispravi i ako je ta izjava pripisiva toj ugovornoj strani. U ovom *estoppelu* se kao element ne traži da je druga strana postupala na svoju štetu zbog opravdanog oslanjanja na izjavu sadržanu u ispravi, pa ovo nije *estoppel* temeljen na oslanjanju.¹⁶
- *Estoppel by convention* – javlja se kad stranke u pravnom poslu naknadno djeluju na pretpostavljenom činjeničnom, ili činjeničnom i pravnom stanju, vezanom uz njihov posao, tako da je pretpostavljeno stanje ili usuglašeno ili poduzeto od jedne strane a prešutno prihvaćeno od druge. Postupanje na vlastitu štetu zbog opravdanog oslanjanja je element ovog *estoppela*.¹⁷
- *Equitable estoppel* – javlja se u dva oblika. *Promissory estoppel* – javlja se kad jedna strana obeća drugoj da neće u cijelosti ili djelomično konzumirati svoja prava iz pravnog posla, a druga strana djeluje oslanjajući se na takvo obećanje, pa bi nastala šteta ako bi strani koja je dala obećanje bilo dopušteno da djeluje suprotno obećanju. *Proprietary estoppel* – komplicirani *estoppel* koji Barnes objašnjava na primjeru: A je nositelj prava na zemlji i izričito ili prešutno navede B da opravdano očekuje da će postati nositeljem prava na toj zemlji, zbog čega B poduzima određene radnje na svoju štetu zbog oslanjanja na djela A, koji zna za očekivanja i oslanjanje B i ne poduzima ništa da ta očekivanja otkloni. U tom slučaju A će morati priznati postojanje prava B ili ga kompenzirati na drugi način.¹⁸
- *Estoppel by record* – osim već spomenutog odnosa s *res iudicata*, Barnes pod ovim *estoppelom* navodi i sporni slučaj kada sud ne dopušta postupak ako je tužitelj mogao ili morao spor iznijeti u nekom prijašnjem postupku.¹⁹

Načelo *estoppel* razvijalo se u nekoliko različitih anglosaskih sustava: u Sjedinjenim Američkim Državama, Ujedinjenoj Kraljevini i Australiji. Ako ovdje još dodamo velike pravne sustave poput Indije, jasnija je kompleksnost ovog pravnog sustava u civilnom pravu. Međunarodni sud se u svojim presudama ne poziva na tumačenja ovog načela iz privatnog prava, a osobito ne radi analogiju s domaćim primjenama ovog načela u *common law* državama. Kako navodi MacGibbon, u svojoj tranziciji od domaćeg prava do međunarodnog prava koncept

njegovo drugo ime.

¹⁶ *Ibid.*, str. 60.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*, str. 61, Barnes navodi da se *proprietary estoppel* još naziva i *estoppel by acquiescence*, *estoppel by recognition* i *quasi-estoppel*.

¹⁹ *Ibid.*, str. 63 – 64.

estoppela je toliko promijenjen da bi analogija s *estoppelima* u domaćim pravnim sustavima mogla biti varljiva.²⁰

3. ETIMOLOGIJA I POVEZNICA S PRINCIPIMA RIMSKOG PRAVA

Estoppel dolazi od engleske riječi *estoppe*, koja korijen vuče od francuskog *estoupe* a otkud dolazi i engleska riječ *stopped*²¹. John Cartwright, pozivajući se na Cokeovo djelo *Commentaries on Littleton*, tumači dolazak ove riječi u englesko govorno područje preko Normana, od francuskog *estoupail*.²²

Ako tražimo naziv u duhu hrvatskog jezika, običnim prijevodom došli bismo do načela zaustavljanja. Gledajući pravni smisao, u obzir bi došli nazivi sprječavanje, onemogućavanje, ograničavanje, blokiranje, zabranjivanje, isključivanje, odbijanje. Sprječavanje nam se čini boljim izborom prijevoda ovog načela od zaustavljanja, te smatramo da bolje opisuje samo načelo ako ga promatramo u pravnom okviru. Stoga u duhu hrvatskog jezika predlažemo naziv sprječavanje.

Raširena uporaba i razvoj ovog načela traže usporedbu sa sličnim principima u kontinentalnom pravu. Prvo u obzir treba uzeti opće načelo postupanja u dobroj vjeri (*bona fides*). Naravno, u vezi s tim i principe rimskog prava *pacta sunt servanda* i *res iudicata*.

Bowett navodi da je *res iudicata* institut po kojem je odluka nadležnog suda u sporu između stranaka konačna, i njezin je smisao spriječiti stranke da ponovno pokreću spor istog sadržaja pred drugim ili istim sudom, odnosno omogućiti konačnost u suđenju. Iako po efektu slična *estoppe* jer ima cilj da spriječi stranke, razlike su ipak značajne. Kod *estoppela* je cilj spriječiti nedosljednost stranke na štetu druge strane koja se u dobroj vjeri oslanja na prikaz činjenica. Kod načela *res iudicata* postupanje stranaka i nedosljednost u predstavljaju činjenica nisu relevantni. Uz to se *res iudicata* veže uz odluku suda, a *estoppel* uz postupanje ili izjave strana. Bowett *estoppel* veže uz rimsku maksimu *Allegans contraria non audiendus est*, što znači da se neće saslušati stranu koja daje izjave u suprotnosti sa svojim djelima.²³

Isti autor dodatno analizira razliku između *estoppela* i sumnje ili razlike u tumačenju sporazuma, te ponašanja stranaka s tim u vezi, nakon sklapanja spo-

²⁰ MacGibbon, I. C., *Estoppel in International Law*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 7, br. 3, 1958., str. 477.

²¹ Everest *et al.*, *op. cit.* u bilj. 6, str. 1.

²² Cartwright, *op. cit.* u bilj. 14, str. 1.

²³ Bowett, D. W., *Estoppel Before International Tribunals and its Relation to Acquiescence*, British Year Book of International Law, sv. 33, 1957., str. 176 – 178.

razuma. Cilj je takvog razmatranja utvrditi volju stranaka u vrijeme sklapanja ugovora. Da bi bila riječ o *estoppelu*, nedostaje bitna odrednica oslanjanja jedne strane na ponašanje ili izjave druge. U pravilu neće doći do prikaza činjenica koji je karakterističan za *estoppel*, već do interpretacije prava i obveza iz ugovora.²⁴

Ibler načelo *estoppel* vezuje uz rimsko načelo *Non concedit venire contra factum proprium* – Nije dopušteno pobijati vlastito djelo, (čin, postupak), odn. *Nemo potest venire contra factum proprium*. Također, načelo dovodi u kontekst načela dobre vjere i pojma pravičnosti (*equity*).²⁵

Kako vidimo, bit samog načela je prisutna u rimskoj pravnoj tradiciji, ali njegova je primjena drukčija unutar *common law* sustava.

4. ESTOPPEL I MEĐUNARODNO PRAVO

Crawford opisuje *estoppel* kao jedno od načela međunarodnog prava te ga uspoređuje s jednostranim činima i prešutnim pristankom. Navodi da postoji tendencija u međunarodnom pravu da svako formalno obraćanje ili postupak, bilo da je dano izričito ili da se podrazumijeva, stvara *estoppel*, zabranjujući onomu tko je autor bilo kakvo kasnije osporavanje.²⁶

Bowett opisuje potrebne elemente *estoppela* u međunarodnom pravu:

1. Jasna i nedvosmislena izjava ili čin.
2. Izjava ili čin (*representation*²⁷) su slobodni, dobrovoljni, bezuvjetni i od ovlaštene osobe.²⁸
3. Slobodna volja se odnosi na stranu protiv koje se *estoppel* ističe, a prisila i prijevara poništavaju *estoppel*. Slobodne volje nema ako je strana zbog

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Ibler, V., *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Informator, Zagreb, 1987. str. 83 – 84.

²⁶ Crawford, J., *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8. izdanje, Oxford University Press, Oxford, 2012., str. 420 – 422.

²⁷ Gačić, *op. cit* u bilj. 10, str. 1135, ovdje je bitno kao i ranije kod pojma *deed*, napomenuti probleme kod prijevoda pojma *representation* u ovom kontekstu. Iako riječ *representation* najčešće prevodimo kao predstavljanje, ono može značiti i “predstavka, prigovor, opomena, prosvjed, prikaz, izjava, primjedba, zastupanje (obavljanje pravnih radnji), podnošenje (npr. tužbe), zastupstvo, zastupništvo, zastupnici, zastupljenost, predstavništvo, predstavljeni, sustav, prikazivanje, opisivanje, opis, simuliranje, reprezentacija, uvjet, jamstvo, izlaganje, oslikavanje, predočavanje, uvjeravanje, gluma”. Bitno je, dakle, prigodom prijevoda sagledati pravni kontekst pa se nama čini najprimjerenijim s obzirom na kontekst rabiti glagol djelovanje.

²⁸ Bowett, *op. cit.* u bilj. 23, str 188 – 194.

okolnosti primorana djelovati na jedan određen način.²⁹ Kako ćemo kasnije vidjeti, i ovlaštenje na zastupanje važan je element za nastanak *estoppela*.

Oslanjanje u dobroj vjeri na izjavu ili čin (*representation*) druge strane, što je strani koja se oslanja prouzročilo štetu ili druga strana stječe time korist.³⁰

Načelo, dakle, ima obvezujuće djelovanje samo ako strana koja poduzima izjavu ili čin (ili propuštanje čina) stječe određenu prednost ili druga strana, oslanjajući se na takvo predstavljanje, trpi štetu. Ondje gdje nedostaje neki od ključnih elemenata *estoppela*, postupanje, bilo izričito ili pretpostavljeno, ne gubi potpuno važnost jer još uvijek može biti isticano u dokaznom postupku kako bi se oslabila pozicija druge strane ili upozorilo na nedosljednost.³¹

Crawford ističe da je osnova ovog načela postupak jedne strane zbog kojeg je druga strana prisiljena mijenjati svoju poziciju ili nešto trpjeti. Međutim, isto tako upozorava na različitosti između ovog principa od onoga u privatnom pravu, ali i na činjenicu da u međunarodnom pravu nema usklađenosti primjene ovog načela. Dakle, iako ovo načelo počiva na principima dobre vjere i koherentnosti postupaka u pravu, ono samo te koherentnosti, u međunarodnoj primjeni, nema.³²

Kad je riječ o usporedbi *estoppela* i jednostranih čina, Crawford navodi da su se oba principa nakon ulaska u međunarodno pravo razvijala odvojeno. Iako je u temelju oba instituta načelo postupanja u dobroj vjeri, kod jednostranih čina riječ je o izjavama i postupcima koji su dani javno i s namjerom da obvezuju, dok je *estoppel* ipak općenitiji princip, koji se sastoji od izjava i postupaka koji nisu dani s namjerom da obvezuju, a njihov se obvezujući karakter ocjenjuje s obzirom na okolnosti slučaja. Također, kod *estoppela* se ne traži obveza javnosti u postupanju ili davanju izjava, koja je bitan element jednostranih čina.³³

I na kraju, autor navodi da je potrebno *estoppel* razlikovati i od prešutnog pristanka. Prešutni pristanak dopušta nastavak postojećeg pravnoga ili stvarnog stanja u okolnostima gdje se prigovor mogao i trebao dati, čime se protekom vremena smatra da je dan pristanak.³⁴

Prešutni pristanak i priznanje su način izražavanja pristanka, *estoppel* sam po sebi nije odraz pristanka, već *sanctio iuris* koji se javlja kad su ispunjeni određeni preduvjeti.³⁵

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² Crawford, *op. cit.* u bilj. 26, str. 415 – 420.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Marques Antunes, N. S., *Estoppel, Acquiescence and Recognition in Territorial and Bound-*

Glede prešutnog pristanka, Bowett ističe potrebu razlikovanja običnog prešutnog pristanka od onoga vezanog uz nastanak *estoppel*. *Estoppel* je odnos *inter partes*, utječe na pozicije stranaka bez obzira na to je li prešutni pristanak prepoznat u širem međunarodnom okruženju ili *erga omnes*. Prije nego što se može pozvati na *estoppel*, izvođenjem zaključka o ponašanju na temelju prešutnog pristanka, potrebno je, po Bowettu:

- Pretpostavljeno stjecanje prava ili koristi države A i ignoriranje suprotnih prava ili interesa države B.
- Stvarno, ili zaključeno iz okolnosti, znanje države B da država A djeluje i stječe neka prava ili koristi, u suprotnosti s vlastitim pravima ili interesima.
- Šutnja ili propuštanje djelovanja države B, zbog čega je država A smatrala da nema suprotnih prava ili interesa.
- Nastala šteta državi A kao rezultat oslanjanja na šutnju ili propuštanje države B, ili neka korist za državu B kao rezultat djelovanja države A.³⁶

Pozivajući se na istog autora (Bowett), glede elementa *estoppela* u međunarodnom pravu ali oslanjajući se na tumačenja presuda Međunarodnog suda, autorica Wagner daje malo drukčiji pogled na odnose *estoppela*, jednostranih čina i prešutnog pristanka. Za početak navodi da su prva dva elementa izazvala malo kontroverze, za razliku od trećega. Iako je oslanjanje u dobroj vjeri proizašlo iz koncepta koji se razvijao u privatnom pravu, ima odvojenu i neovisnu funkciju u međunarodnom pravu. Bez tog elementa moglo bi se tumačiti da su države obavezane svojim zastarjelim politikama bez obzira na to je li se itko drugi stvarno oslanjao na postojanje takve politike. Kako se međunarodne okolnosti mijenjaju, državama mora biti omogućeno i prilagođavanje novonastalim situacijama. *Estoppel* je odraz obveze ponašanja u dobroj vjeri među državama, ali nekonzistentnost u međunarodnim odnosima ne znači nužno ponašanje protivno načelu *bona fides*. Promjena ponašanja u međunarodnim odnosima neće nužno naići na međunarodnu osudu. Načelo se primjenjuje samo ako se druga strana u dobroj vjeri oslanjala na izjave ili čine druge strane i zbog toga pretrpjela štetu, odnosno ako je strana koja je izjavu dala ili poduzela čin, ostvarila korist na temelju dobre vjere druge strane.³⁷

ary Dispute Settlement, Boundary and Territory Briefing, International Boundaries Research Unit, sv. 2, br. 8., 2000., str. 4 – 5.

³⁶ Bowett, *op. cit.* u bilj. 23, str. 197 – 201.

³⁷ Wagner, M. L., *Jurisdiction by Estoppel in the International Court of Justice*, California Law Review, sv. 74, br. 5, 1986., str. 1779 – 1784.

Pogledi se razlikuju u odnosu na formu pojave *estoppela*. Wagner ističe da se zahtjevi za *estoppelom* pojavljuju u dva konteksta: jednostrane deklaracije i prešutni pristanak. Kod jednostranih deklaracija javlja se kao obećanje i jednostrano priznanje činjeničnog stanja. *Estoppel* može nastati i iz prešutnog pristanka na izjavu druge strane ili činjenično stanje. Stupanj važnosti ocjenjivat će se prema tome je li namjera države bila jasna i je li se druga država očito oslanjala na prešutni pristanak u svojim daljnjim djelovanjima. Slično kao i kod jednostranih akata, neće svaki prešutni pristanak za sobom povlačiti *estoppel*.³⁸

Bowett navodi dva glavna oblika *estoppela*:

- *estoppel* po ugovoru, kompromisu, izmjenama nota ili drugom pisanom poduzimanju i
- *estoppel* ponašanjem (izričito ili ponašanje koje se pretpostavlja).³⁹

Oslanjanje u dobroj vjeri i šteta odnosno korist kao bitan element *estoppela*, po Bowettu, moraju jasno postojati kod *estoppela* ponašanjem, dok se kod *estoppela* na temelju pisanog poduzimanja oni nalaze u recipročnoj razmjeni obećanja, a kod jednostranih pisanih poduzimanja u oslanjanju druge strane.⁴⁰

U jednom od ranijih radova o načelu *estoppel* u međunarodnom pravu, MacGibbon navodi da većina formulacija doktrine *estoppel* u međunarodnom pravu polazi od pretpostavke da država (a mi bismo dodali i drugi subjekti međunarodnog prava) mora biti dosljedna u svojim stavovima prema konkretnoj pravnoj ili faktičnoj situaciji, te da je to odraz potrebe za stabilnošću i određenim stupnjem predvidljivosti u zastupanju država, čime autor načelo dovodi u izravnu vezu s postupanjem u dobroj vjeri.⁴¹

Uspoređujući načelo dobre vjere i *estoppel*, Kolb smatra da je *estoppel* usmjeren na stabilizaciju bilateralnih pravnih odnosa. Opravdana očekivanja (*legitimate expectations*) koja su stvorena namjerno, određenim ponašanjem, ne bi smjela uzrokovati štetu za stranu koja se oslanja na takvo ponašanje. *Estoppel* se tako, gotovo uvijek, javlja u bilateralnim i lokalnim odnosima i do danas nije primijenjen na kolektivne odnose.⁴²

Isti autor navodi tri osnovna i četiri dodatna elementa *estoppela*. Osnovni su jasno i nedvosmisleno inicijalno postupanje ili izjava, opravdano oslanjanje drugog subjekta na ponašanje ili izjavu, što ga potiče na djelovanje, i šteta uzrokovana zbog opravdanog oslanjanja. Samo oslanjanje nije dovoljno, po-

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Bowett, *op. cit.* u bilj. 23, str. 180 – 188.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ MacGibbon, *op. cit.* u bilj. 20, str. 468 – 469.

⁴² Kolb, R., *Good Faith in International Law*, Hart, Oxford, 2017., str. 149 – 150.

trebno je opravdano oslanjanje, odnosno ono koje se razumno može očekivati od subjekta u danim okolnostima. Pravo ne štiti svakoga tko se oslanja. Kad je riječ o šteti, autor navodi da se vanjska politika mora mijenjati i mora postojati prostor za fleksibilnost, te nije podložna krutim pravilima, ali se u obzir mora uzeti opravdano očekivanje druge strane i njezini postupci uvjetovani takvim okolnostima.⁴³

Dodatni elementi su kauzalna veza između postupanja ili izjave te oslanjanja i štete, slobodna volja prigodom postupanja ili izjave, bezuvjetni karakter postupanja ili izjave (bez rezervi) te postupanje ili izjava osobe ovlaštene na zastupanje države.⁴⁴

Ibler načelo *estoppel* (engl. *estop* – spriječiti) definira kao načelo prema kojem je nedopustivo da parnična stranka ili uopće subjekt međunarodnog prava u sporu s drugim subjektom međunarodnog prava zauzme suprotan stav, odnosno dokazuje nešto suprotno onomu što je prethodno sam dokazivao ili je izričito ili prešutno prihvatio, kao i suprotno onomu što namjerava dokazati. Parničnoj stranci odnosno subjektu ne dopušta se dokazivanje koje proturječi njegovim vlastitim iskazima pa suprotna strana stječe pravo pozivanja na to načelo.⁴⁵

Džajić, nakon izlaganja o *estoppelu* u angloameričkom pravu, napominje da za razliku od domaćeg prava zemalja angloameričke tradicije, *estoppel* u međunarodnom pravu nije cjelovito definiran. Ipak, smatra da *estoppel* kako se koristi u međunarodnoj sudskoj i arbitražnoj praksi najviše sličnosti ima s *estoppel by representation* (postupak ili izjava koja stvara prava za drugu stranu i onemogućava stranu koja je dala izjavu ili poduzela radnju da osporava to pravo koje je na taj način učinio izvjesnim i dostupnim). Podvarijanta je ovog oblika i *promissory estoppel* (obećanje). Kao drugu varijantu koja se javlja u praksi međunarodnog prava navodi priznanje, izričito ili prešutno. Kod prve se varijante stvara utuživo pravo za stranu koja se na takvo predstavljanje oslanja i time trpi štetu, dok kod druge varijante strana koja daje priznanje gubi pravo da postupa suprotno. Tu varijantu povezuje s neopozivim jednostranim aktima država te navodi da se zbog toga još naziva i prekluzivni *estoppel*, u kontinentalnoj tradiciji poznatiji kao princip *venire contra factum proprium*. U svakom slučaju, *estoppel* se oslanja na načelo dobre vjere (*bona fides*).⁴⁶

⁴³ *Ibid.*, str. 150 – 158.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 158 – 163.

⁴⁵ Ibler, *op. cit.* u bilj. 25, str. 83 – 84.

⁴⁶ Džajić, S., *Napomene o estoppelu u međunarodnom pravu*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, sv. 57, br. 1, 2009., str. 148 – 165.

5. ESTOPPEL U PRESUDAMA MEĐUNARODNOG SUDA

Uvodno napominjemo da se u svim pregledima fokusiramo isključivo na segmente koji su u vezi s postojanjem i primjenom načela *estoppel*. Za cjelovit uvid u slučaj potrebno je sagledati kontekst te upućujemo na mjerodavne sudске odluke.

5.1. Slučaj ribolova 1951. (Ujedinjena Kraljevina protiv Norveške)⁴⁷

Nezadovoljna načinom određivanja granica pojaseva koje pripadaju Norveškoj u Sjevernom moru, Ujedinjena Kraljevina započinje ovaj spor s namjerom osporavanja načina određivanja i proglašavanja pojasa, tvrdeći da je prisvojen i dio otvorenog mora te traži isplatu odštete glede uzapćenih brodica. Kao jedan od mjerodavnih razloga razgraničenja koje je provela, Norveška je navela povijesne razloge u sustavu delimitacije. Sud posebnu važnost daje Kraljevskoj odluci iz 1812., koja je bila dosta općenita ali je konkretizirana Odlukama 1869. i 1889. godine, kada je delimitacija primijenjena.⁴⁸

Na početku Sud razmatra dosljednost primjene od strane Norveške, te se ta konzistentnost potvrđuje, odbacujući primjere nedosljednosti koje navodi Ujedinjena Kraljevina kao nevažne. Analizira se neometana primjena takve delimitacije, odnosno nepostojanje protesta drugih država, pa tako i Ujedinjene Kraljevine, kroz razdoblje od približno 60 godina, sve do Memoranduma Ujedinjene Kraljevine iz 1933., koje Sud uzima kao valjan protest. Ujedinjena Kraljevina tvrdi da su joj nepoznate odluke Norveške u prethodnom razdoblju. Protivno tomu, Sud navodi da je u slučaju Ujedinjene Kraljevine riječ o obalnoj državi na Sjevernom moru, izrazito zainteresiranoj za ribarenje u ovom području, te joj kao pomorskoj sili, tradicionalno zainteresiranoj za pravo mora i posebno zainteresiranoj da brani slobode na moru, ne bi mogle ostati nepoznate odluke Norveške. Sud smatra da je neizjavljivanjem pravodobnog protesta prije, Ujedinjena Kraljevina spriječena u korištenju prava da tvrdi suprotno.⁴⁹

Prema tome šutnja Ujedinjene Kraljevine u formi dužeg suzdržavanja od protesta dovodi do *estoppela*.⁵⁰

⁴⁷ Za opširnije vidi Johnson, D. H. N., *The Anglo-Norwegian Fisheries Case*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 1, br. 2, 1952., str. 145 – 180; Evensen, J., *The Anglo-Norwegian Fisheries Case and Its Legal Consequences*, *The American Journal of International Law*, sv. 46, br. 4, 1952., str. 609 – 630.

⁴⁸ Fisheries case, Judgment of December 18th, 1951, I.C.J. Reports 1951, str. 116 – 144.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Ovchar, A., *Estoppel in the Jurisprudence of the ICJ, A principle promoting stability threat-*

Ovchar u svom radu analizira izdvojena mišljenja i neslaganje sudaca McNaira i Reida te problematizira način na koji je većina odlučila o nepostojanju protesta. Smatra se da Sud u dovoljnoj mjeri nije pridao pozornost okolnostima u kojima je došlo do suzdržanosti Ujedinjene Kraljevine, te činjenici da interne odluke Norveške nisu bile poznate Ujedinjenoj Kraljevini. Druga važna stvar po mišljenju autora jest da je većina sudaca suzdržanost smatrala odlučujućom činjenicom, dok su suci koji daju drukčija izdvojena mišljenja razmatrali suzdržanost samo u kontekstu dokazivanja.⁵¹

Za nas je zanimljivo da je jedan od sudaca u ovom predmetu bio i Milovan Zoričić.

5.2. Slučaj hrama *Preah Vihear* 1962. (Kambodža i Tajland)⁵²

Pitanje suvereniteta nad hramom *Preah Vihear* i uskim pripadajućim područjem oko njega jedno je od važnijih o kojima je sud raspravljao i odredio osnovne elemente *estoppela*. Ukratko, polaznom točkom za razgraničenje Sud je uzeo rad Mješovite komisije sastavljene od predstavnika Francuske i Sijama (Kambodža je stekla nezavisnost 1953., do tada je bila u sastavu Francuske IndoKine, dok je Tajland tada nosio ime Sijam) te Sporazuma o razgraničenju iz 1904. i 1907. Kao zadnji stupanj razgraničenja, francuski topografski stručnjaci izradili su 11 karata s razgraničenjem. Zahtjev za izradbu dali su i predstavnici Sijama (Tajlanda) jer u tom razdoblju nisu raspolagali adekvatnim resursima za takav pothvat. Sud je izveo zaključak da je izradba ovih mapa sastavni dio postupaka prema sporazumu o razgraničenju. Prema šestoj mapi, čak i ne slijedeći pretežno i uobičajeno utvrđenje granice na prirodnim pojavama, u ovom slučaju ne slijedeći prirodni tok rijeke, hram i područje oko njega bili su stavljeni na kambodžansku stranu granice, s jasno ucrtanim i upisanim simbolom hrama.⁵³

Ono što je slijedilo presudno je. Tajland preuzima karte, od toga čak čini i određen javni događaj, traži još primjeraka, dijeli te primjerke vlastitim javnim

ens to undermine it, Bond Law Review, sv. 21, br. 1, 2019., str. 13.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Za opširnije vidi: Thornberry, C., *The Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, The Modern Law Review, sv. 26, br. 4, 1963., str. 448 – 451; Oliver, C., *Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, The American Journal of International Law, sv. 56, br. 4, 1962., str. 1033 – 1053; Ciorciari, J. D., *Request for Interpretation of the Judgement of 15 June 1962 in the Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, The American Journal of International Law, sv. 108, br. 2, 2014., str. 288 – 295.

⁵³ Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia vs. Thailand), Merits, Judgment of 15 June 1962: I.C.J. Reports 1962, str. 6 – 21.

dužnosnicima te članovima mješovite komisije, ali i drugim državama. Prigovori Tajlanda da su karte vidjeli samo niži dužnosnici Sud odbija prvo upućujući na zahvalu ministra unutarnjih poslova francuskom ministru u Bangkoku, a sve i da su ih vidjeli samo niži službenici, prema stajalištu Suda, to je rizik i odgovornost Tajlanda. Sud utvrđuje da Tajland nakon primitka karata nije protestirao sve do 1958. kad je pokazao neke svoje karte u kojima je hram na njihovu teritoriju, ali je i dalje radio izrađene karte u službene svrhe, a koje hram stavljaju u granice Kambodže. Tajland se istodobno poziva na faktičnu vlast te administrativno upravljanje nad područjem hrama cijelo ovo vrijeme. Sud utvrđuje da je postupanje Tajlanda takvo da se smatra da je prihvatio stanje kakvo je ucrtano na kartama, i da je dalje spriječen u tvrdnji da ga nije prihvatio. Tajland je 50 godina uživao povlastice sporazuma iz 1904. koji donosi utvrđivanje stabilne granice. Francuska, a preko nje i Kambodža, oslanjale su se na prihvaćanje karata od strane Tajlanda. Kako se nijedna strana ne može više pozivati na pogrešku, Sud smatra nepotrebnim razmatranje je li ili nije oslanjanje bilo zasnovano na činjenici da su karte bile točne.⁵⁴

U posebnom mišljenju sudac i potpredsjednik Alfaro obrazlaže postojanje načela *estoppel*. Govori o obvezi države da bude vezana svojim prijašnjim postupcima i stavovima kad su oni u kontradikciji s traženjima u postupku. Ne sumnja da je princip općenito prihvaćen, ali naglašava da se pojavljuje u različitim oblicima i opsegu. Poziva se na definiciju *estoppela* suca Basdevanta, te utvrđuje da postoji velika razlika između anglosaksonske doktrine *estoppel* u privatnom pravu te pojednostavnjenog modela prihvaćenog u međunarodnom pravu. Sudac Alfaro obrazlaže osnovne elemente *estoppela* u međunarodnom pravu ne nazivajući ga, doduše, imenom, već govoreći “kako god ga nazivali”:

- Nedosljednost između zahtjeva ili tvrdnji države i njezinih prijašnjih suprotnih postupaka ili izjava s tim u vezi nije dopustiva (*allegans contraria non audiendus est*).
- Država se ne smije okoristiti vlastitom nedosljednošću na štetu druge države (*Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam*).
- Državi ne može biti dopušteno da se okoristi svojom nedosljednošću kad je preko svojih pogrešnih i nelegalnih postupaka drugoj strani povrijedila prava ili ju je spriječila u njihovu ostvarivanju (*Nullus commodum capere de sua injuria propria*).
- U vezi s pravnim učinkom načela, strana koja je priznanjem, predstavljanjem, izjavom ili prešutno poduprla stav koji je u suprotnosti s pravom

⁵⁴ *Ibid.*, str. 22 – 38.

koje traži pred međunarodnim sudište, spriječena je u traženju tog prava (*venire contra factum proprium non valet*).⁵⁵

5.3. Slučaj tvrtke Barcelona Traction Ltd, 1964. (Belgija i Španjolska)⁵⁶

Tužbu podnosi Belgija tražeći odštetu od Španjolske zbog štete koju su pretrpjeli belgijski državljani kao dioničari navedene tvrtke, zbog djelovanja službenih tijela Španjolske. Za kontekst je važno spomenuti da je prva tužba podnesena 1958. Međutim, prije početka postupka Belgija obavještava Sud da, na zahtjev svojih državljana čije interese zastupa, neće nastaviti postupak jer započinje, možemo reći, postupak mirenja između osoba privatnog prava Belgije i Kraljevine Španjolske. Takav potez povučen je na zahtjev Španjolske kao preduvjet za početak pregovora te na njega daje pristanak koji je neophodan. Sud proglašava diskontinuitet po čl. 69. Poslovnika Suda i dolazi do obustave postupka. Kako su pregovori bili neuspješni, Belgija podnosi novu tužbu.⁵⁷

Kao jedan od prigovora koji Španjolska ulaže je *estoppel* – tvrdi da obustava postupka prema čl. 69. sprječava Belgiju u podnošenju novog zahtjeva. Uz to Španjolska tvrdi da je postupanje Belgije ustvari varljivo djelovanje glede prirode odustanka od postupka, i da inače Španjolska na njega ne bi pristala, te da je kao rezultat pristanka pretrpjela štetu.⁵⁸

Razmatrajući prigovor, Sud zaključuje da je Španjolska sigurno u lošijoj poziciji nego što bi bila da tužba nije podnesena. Međutim, Sud smatra da ne treba utvrđivati je li Španjolska pretrpjela štetu u odnosu na situaciju da ova tužba uopće nije podnesena, već tu poziciju treba promatrati u odnosu na situaciju da je prva tužba nastavljena i da nije bilo obustave. Utvrđujući da za Španjolsku obustavom postupka nije nastao nikakav rizik jer je sve pravne prigovore mogla iznijeti i u novoj tužbi, a šteta nije mogla nastati ni otkrivanjem pravne strategije i prigovora u odgovoru na prvu tužbu, jer se u istoj situaciji našla i druga strana pa je i Španjolska svoju strategiju mogla na taj način pripremiti. Stoga Sud zaključuje da nije nastala šteta, koju očito smatra bitnim elementom *estoppela*.⁵⁹

⁵⁵ Posebno mišljenje suca Alvara dostupno na: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/45/045-19620615-JUD-01-02-EN.pdf> (1. srpnja 2022.).

⁵⁶ Za opširnije vidi: Briggs, H. W., *Barcelona Traction: The Jus Standi of Belgium*, *The American Journal of International Law*, sv. 65, br. 2, 1971., str. 327 – 345; Lillich, R. B, *Two Perspectives on the Barcelona Traction Case*, *The American Journal of International Law*, sv. 65, br. 3, 1971., str. 522 – 532.

⁵⁷ *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Preliminary Objections, Judgment*, I.C.J. Reports 1964, str. 6 – 23.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 24.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 24 – 25.

5.4. Slučaj razgraničenja epikontinentskih pojaseva na Sjevernom moru 1969. (Njemačka i Danska/Nizozemska)⁶⁰

Koncentrirajući našu analizu samo na *estoppel* – Danska i Nizozemska, obje stranke Ženevske konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958. godine, pri razgraničenju se pozivaju na pravila Konvencije o razgraničenju. Navode da je Njemačka sudjelovala na radu konferencije za izradbu Konvencije te ju je potpisala (ali nije ratificirala). Iako ne poriču da Njemačka nije vezana Konvencijom jer nije njezina stranka, smatraju da je Njemačka prihvatila režim konvencije postupcima, izjavama ili na drugi način, čime su pravila o razgraničenju epikontinentskog pojasa za nju postala obvezujuća. Sud obrazlaže da ako bi *estoppel* postojao, Njemačka bi bila spriječena pozivati se na neprimjenjivost konvencijskog režima razgraničenja epikontinentalnog pojasa zbog svojih prijašnjih izjava ili postupaka. Izjave ili postupci ne samo da bi morali upućivati na pristanak Njemačke da bude jasno i dosljedno vezana takvim režimom, već i da su uzrokovali Danskoj i Nizozemskoj, koje su se oslanjale na takav stav, promjenu pozicije uz određen rizik, ili su zbog toga pretrpjele štetu. Dakle, sud se oslanja na prijašnja teorijska razmatranja o elementima *estoppela* u međunarodnom pravu.⁶¹

Zaključujući da se svi postupci i izjave Njemačke mogu obrazložiti ili opravdati, te da zaključak može biti ili drukčiji od tvrdnji Danske i Nizozemske ili barem neodređen, Sud ne nalazi dosljednost koja bi pokazala da je Njemačka prihvatila konvencijski režim. Uz to, da je uistinu htjela, mogla je ratificirati konvenciju u zadanom roku, ili joj pristupiti naknadno, pa čak i pristupiti ili je ratificirati s rezervom. Imajući u vidu i da je Njemačka diplomatski reagirala na sve pojedinačne slučajeve razgraničenja među susjednim državama koje su to učinile primjenom konvencijskog režima, smatrajući ih *res inter alios acta* bez utjecaja na razgraničenje s Njemačkom, Sud ne utvrđuje postojanje *estoppela* u ovom slučaju.⁶²

⁶⁰ Za opširnije vidi: Friedman, W., *North Sea Continental Shelf Cases – A Critique*, The American Journal of International Law, sv. 64, br. 2, 1970., str. 229 – 240; Nelson, L. D. M., *North Sea Continental Shelf Cases and Law-Making Conventions*, The Modern Law Review, sv. 35, br. 1, 1972., str. 52 – 56.

⁶¹ North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, str. 24 – 27.

⁶² *Ibid.*

5.5. Slučaj nuklearnih testova 1974. (Australija/Novi Zeland i Francuska)⁶³

U dva odvojena i paralelno vođena slučaja, s istovjetnim meritumom i odlukom, Australija i Novi Zeland tražili su da se zabrane daljnji površinski nuklearni testovi u južnom Tihom oceanu i da se provođenje takvih testova proglasi suprotno međunarodnom pravu. Francuska je u odgovoru osporavala nadležnost Suda te se očitovala da neće priznati odluku Suda niti će njome biti vezana.⁶⁴

U sporu su se i Australija i Novi Zeland očitovali da bi za njihovo traženje bilo dovoljno službeno uvjeravanje Francuske da se takvi testovi neće dalje provoditi.

Upravo se na ovu izjavu Sud veže te analizira nekoliko izjava koje su francuski dužnosnici dali tijekom 1974. godine i nakon podnošenja tužbe. Smatrajući da je izjavama dužnosnika u kojima se da iščitati da je serija testova koja će slijediti zadnja, te da su ostvareni uvjeti za nastavak testova u podzemlju, u cijelosti ispunjen zahtjev tužitelja, te da tužba zbog toga treba biti odbijena.⁶⁵ Zapravo, ovim izjavama francuskih dužnosnika je moguće nastao *estoppel*, pa je tužba nepotrebna.

Ovchar problematizira ovo tumačenje jer pozornost nije u dovoljnoj mjeri usmjerena na namjere Francuske da daje pravno obvezujuće izjave, već samo na postojanje izjava. Citira i Degana, koji smatra da je intencija Francuske bila upravo suprotna – izbjegavanje pretpostavke da je stvorena obveza, već putem političkog i neformalnog narativa umiriti države i osigurati slobodu djelovanja u budućnosti.⁶⁶

Kolb postavlja pitanje koja se doktrina rabi za opravdanu zaštitu u ovom kontekstu. Uže tumačenje pretpostavlja *estoppel*, šire dobru vjeru. Oba su principa usmjerena zaštiti opravdanih očekivanja, ali *estoppel* pretpostavlja postojanje oslanjanja i štete, pa smatra da se sud pravilno odlučio za primjenu šire doktrine dobre vjere.⁶⁷ *Estoppel* nije izričito spomenut, a napomenimo da su izjave na koje se Sud referira uglavnom dane *erga omnes*, iako je bilo i određene diplomatske korespondencije među državama.

⁶³ Za opširnije vidi Franck, T. M., *Word Made Law: The Decision of the ICJ in the Nuclear Test Cases*, *The American Journal of International Law*, sv. 69, br. 3, 1975., str. 612 – 620.

⁶⁴ *Nuclear tests (Australia v. France)*, Judgment, I.C.J. Reports 1974, str. 253 – 274; *Nuclear tests (New Zealand v. France)*, Judgment, I.C.J. Reports 1974, str. 457 – 478.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Ovchar, *op. cit.* u bilj. 50, str. 10 – 11 i 23.

⁶⁷ Kolb, *op. cit.* u bilj. 42, str 136 – 137.

5.6. Slučaj razgraničenja u zaljevu Maine 1984. (Kanada i Sjedinjene Američke Države)⁶⁸

Postupak se vodio radi razgraničenja isključivoga ribolovnog pojasa i epikontinentskog pojasa u zaljevu. Kanada preferira podjelu korištenjem medijalnih linija, dok se SAD poziva na primjenu pravedne raspodjele.

Tijekom postupka Kanada se poziva na postupanje SAD-a za koje tvrdi da se može tumačiti u tri smjera, s različitim značajem: prvo, kao pravi prešutni pristanak na razgraničenje putem medijalnih linija i, kao posljedica, *estoppel* protiv SAD-a, drugo, barem kao indicacija postojanja *modus vivendi de facto* granice i treće, indicija tipa razgraničenja koje bi države smatrale pravednim (*equitable*).⁶⁹

Sud zaključuje da Kanada pojmove prešutnog pristanka (*acquiescence*) i *estoppela* rabi zajedno i za istu svrhu. U slučaju *estoppela*, Kanada je u usmenoj raspravi dala nekoliko zanimljivih zapažanja – priznaje da se doktrina *estoppel* u međunarodnom pravu još razvija, ali da su svi uvjeti, pa čak i prema restriktivnim tumačenjima zadovoljeni te da su uvjeti za *estoppel* stroži nego za prešutni pristanak, kao i da je *estoppel alter ego* prešutnog pristanka. SAD je tvrdio da se strana koja se poziva na *estoppel* morala oslanjati na postupanje ili izjave druge strane te nastanak štete za tu, odnosno koristi za drugu stranu. Sud zaključuje da oba koncepta proizlaze iz temeljnih načela dobre vjere i jednakosti, međutim zasnovani su na različitom pravnom zaključivanju – prešutni pristanak manifestira se kao jednostrano ponašanje koje druga strana može interpretirati kao pristanak, dok je *estoppel* vezan uz pojam prekluzije. Sud odlučuje zajednički sagledati odlučne činjenice i za prešutni pristanak i za *estoppel* jer je, izuzev postojanja štete, riječ o dva stajališta istog instituta.⁷⁰

Ukratko, Kanada se poziva na svoju primjenu medijalnih linija prigodom izdavanja različitih dozvola i seizmičkih istraživanja. To je objavljivano u kanadskim publikacijama, a neke su odluke komunicirane na tehničkoj razini sa službenicima SAD-a. Pritom kao dokazni materijal prilažu pismo takvog službenika ("Hoffmanovo pismo") te kasniju diplomatsku komunikaciju. U slučajevima na koje se Kanada poziva, SAD nije protestirao protiv kanadske namjere

⁶⁸ Za opširnije vidi Schneider, J., *The Gulf of Maine Case: The Nature of an Equitable Result*, *The American Journal of International Law*, sv. 79, br. 3, 1985., str. 539 – 577; Robinson, D. R.; Colson, D. A.; Rashkow, B. C., *Some Perspectives on Adjudicating Before the World Court: The Gulf of Maine Case*, *The American Journal of International Law*, sv. 79, br. 3, 1985., str. 578 – 597.

⁶⁹ *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment*, I.C.J. Reports 1984, str. 304.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 304 – 312.

da crtu razgraničenja tretira po medijalnim linijama. SAD tvrdi da Kanada nikad nije službeno potvrdila svoj stav, niti javno ili zakonski proklamirala svoju namjeru. Za gospodina Hoffmana se navodi da je srednje rangirani službenik koji nikako nije bio ovlašten za zastupanja kakva mu Kanada imputira, dok su seizmička istraživanja koja je Kanada provodila manjeg značenja bez bušenja ili crpljenja ugljikovodika.⁷¹

Sud potvrđuje postojanje određene nedosljednosti, ali nikako dovoljne da bi se mogao utvrditi prešutni pristanak SAD-a na razgraničenje medijalnim linijama. Gospodin Hoffman djelovao je u granicama svojih ovlaštenja na tehničkoj razini, kao i njegov kanadski kolega s kojim je komunicirao pismeno, i Kanada se nije mogla oslanjati na njegovo stajalište kao službeno stajalište SAD-a o pitanju razgraničenja. Isto tako, iako se može govoriti o nesmotrenosti na strani SAD-a prigodom izostanka reakcije na izdavanje dozvola za istraživanje, kratkoća izostanka reakcije (svega nekoliko godina) ne daje dovoljno osnova za nastanak *estoppela*. U kratkim usporedbama s drugim presudama na koje se Kanada poziva sud odbija kontraargumentima. Za prijašnji slučaj ribolova – nometana i dosljedna primjena razgraničenja Norveške tijekom više desetljeća, dok je u ovom slučaju riječ o nekoliko godina. Za razliku od slučaja razgraničenja epikontinentuskog pojasa u Sjevernom moru koji daje jasne uvjete za nastanak *estoppela* – čak i da se ignorira nastanak štete ili konačnost što razlikuje *estoppel* od prešutnog pristanka ipak je potreban jasno i dosljedno prihvaćanje, dok je u slučaju SAD-a to ipak nejasno. Poveznicu sa slučajem Hrama Preah Vihear odbija *a limine* zbog prevelikih razlika.⁷²

5.7. Slučaj vojnih i paravojnih djelatnosti u Nikaragvi i protiv nje 1984., odluka o nadležnosti suda i dopuštenosti tužbe (Nikaragva i Sjedinjene Američke Države)⁷³

U pitanju odluke o nadležnosti prvi se put u sudskoj praksi javlja pozivanje na *estoppel* prigodom utvrđivanja nadležnosti po čl. 36. st. 2. Statuta Suda.⁷⁴

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

⁷³ Za opširnije vidi Loeper, S., *Jurisdiction of the I.C.J. Admissibility of Nicaragua's Application in Case Concerning Military and Paramilitary Activities (Nicaragua v. United States)*, Cambridge Law Journal, sv. 44, br. 2, 1985., str. 183 – 188; Howard, M. B., *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States) The International Court of Justice's Jurisdictional Dilemma*, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, sv. 7, br. 3, 1984., str. 379 – 408.

⁷⁴ Čl. 36. st. 2. glasi: "Države stranke ovoga Statuta mogu u svako doba izjaviti da, prema svakoj drugoj državi koja prihvati istu obvezu, priznaju kao obvezatnu, *ipso*

Nekoliko činjenica u utvrđivanju nadležnosti bilo je sporno među strankama. Prvo, nadležnost za Nikaragvu. Nikaragva se poziva na Izjavu koju je dala 1929. godine prigodom potpisivanja Protokola Statuta Stalnog suda međunarodne pravde pod okriljem Lige naroda. Međutim, sam protokol navodi da je potrebna ratifikacija te da je instrument o ratifikaciji potrebno položiti pri Glavnom tajništvu Lige naroda. Nikaragva takvu ispravu o ratifikaciji nikada nije položila, niti može dokazati završetak postupka ratifikacije. Štoviše, 1942. godine Tajništvo Lige naroda obavještava pismeno Ministarstvo vanjskih poslova Nikaragve da nije primilo ispravu o ratifikaciji. Poslije Drugoga svjetskog rata Nikaragva sudjeluje na Konferenciji Ujedinjenih naroda u San Franciscu, postaje izvorna članica te prihvaća Povelju UN-a. SAD, naravno, osporava nadležnost Suda za Nikaragvu.⁷⁵

Sud utvrđuje valjanost izjave iz 1929., ali ju ne smatra obvezujućom jer nije ispunila zahtjeve iz protokola. Međutim kako je dana na neodređeno vrijeme, točnije Nikaragva nije vremenski ograničila trajanje te izjave, Sud je dovodi u kontekst čl. 36. Statuta Međunarodnog suda. Sud u isti kontekst, zanimljivo, stavlja i publikacije, izvješća i godišnjake suda koji u različitim formulacijama navode Nikaragvu kao državu koja je odabrala obveznu nadležnost Međunarodnog suda. SAD stavlja prigovor na dokaznu snagu takvih izvora, a i sami godišnjaci u sebi sadržavaju različite klauzule kojima odriču pravnu snagu ili odgovornost za navode u njima. Sud, međutim, navodeći da takvim izvorima ne želi davati snagu koju nemaju, ipak utvrđuje dugo vremensko razdoblje u kojem se Nikaragva konstantno navodila kao država koja je prihvatila obveznu nadležnost suda, daje snagu činjenici da ni jednim aktom Nikaragva nije negirala takve navode niti protestirala na bilo koji način, stavljavajući to ponovno u kontekst Izjave iz 1929. koja još vrijedi i s ostalim utvrđenim činjenicama, donosi zaključak da je Nikaragva odabrala obveznu nadležnost Međunarodnog suda.⁷⁶

SAD potom stavlja prigovor da, iako je utvrđeno da je Nikaragva prihvatila obveznu nadležnost Suda kako je Sud interpretacijom utvrdio, njezine djelatnosti tijekom mnogo godina, počevši od 1943., onemogućavaju je (*estopps*) da

facto i bez posebnog sporazuma, sudbenost Suda o svim pravnim sporovima što se odnose na: a) tumačenje nekog ugovora; b) svako pitanje Međunarodnog prava; c) postojanje svake činjenice koja bi, ako se ustanovi, tvorila povredu Međunarodne obveze; d) prirodu ili opseg zadovoljenja koje valja dati za povredu Međunarodne obveze.”

⁷⁵ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1984, str. 392 – 407.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 408 – 413.

se na takvu nadležnost pozovu prema SAD-u. Naime, SAD podnosi nekoliko korespondencija prema kojima je zaključio da Nikaragva nije prihvatila obveznu nadležnost Međunarodnog suda. Ovaj prijedlog SAD-a Sud jednostavno otklanja te utvrđuje neprimjenjivost prigovora *estoppela*. Kako je Sud već utvrdio da je postupanje Nikaragve, imajući u vidu vrlo specifične okolnosti u kojima se nalazila, takvo da je stvorilo privolu da se smatra vezanom prihvaćanjem jurisdikcije, Sud ne može prihvatiti informacije SAD-a o drukčijoj praksi u diplomatskim kontaktima dovoljnima da promijeni svoj zaključak. Sud se osim toga poziva i na slučaj razgraničenja epikontinenteskog pojasa u Sjevernom moru, gdje je navedeno da se postojanje *estoppela* može izvesti iz postupanja, izjava i sličnoga od strane države, kojim se ne samo jasno i dosljedno dokazuje prihvaćanje određenog režima već je i prouzročilo da druga država ili države koje su se oslanjale na takav stav promijene vlastiti stav uz rizik ili su pretrpjele štetu.⁷⁷

SAD je glede nadležnosti Suda 1946. godine deponirao deklaraciju koja je imala rezervu da se daje na rok od pet godina, a nakon toga do otkaza s otkaznim rokom. Kako bi izbjegao nadležnost za ovaj spor, neposredno prije ovog postupka, SAD deponira dodatnu rezervu kojom se izuzima nadležnost za države Srednje Amerike. Sud odbija argumentaciju SAD-a da se prethodna rezerva o šestomjesečnom otkaznom roku primjenjuje samo na otkaz roka, a ne i na izmjene, te prihvaća nadležnost. I konačno, glede dopustivosti tužbe, Sud prihvaća argumentaciju Nikaragve o vezanosti SAD-a za Sporazum o prijateljstvu, trgovini i pomorskom prometu iz 1958. kojim je za određene vrste sporova (uključujući i ovaj) utvrđena nadležnost Međunarodnog suda.⁷⁸

Utvrđujući da se u dosadašnjoj praksi Međunarodnog suda *estoppel* primjenjivao pretežno kod teritorijalnih zahtjeva, ali svakako prigodom utvrđivanja postojanja prava, Wagner problematizira prvu uporabu *estoppela* za utvrđivanje nadležnosti. Premda utvrđuje da pristanak ima samo interpretativni učinak, kasnije obrazloženje učinka pokazuje da je Sud primijenio strožu verziju pristanka. SAD je zaustavljen (*estopped*) da prigovori pristanku Nikaragve na obvezatnu nadležnost Suda, jer ni sam nije reagirao ranije. Autor osporava postojanje ili barem pravilno rezoniranje Suda o postojanju dva bitna elementa za nastanak *estoppela* – namjera SAD-a da bude vezan svojom šutnjom te oslanjanje Nikaragve na šutnju odnosno nezainteresiranost drugih država glede njezina položaja pred Sudom. Autorica dalje smatra da i utvrđivanje vezanosti SAD-a rokom od šest mjeseci za izmjene na temelju jednostrane izjave također nema adekvatno objašnjenje te je nejasno je li ta obveza izvedena iz načela *pa-*

⁷⁷ *Ibid.*, str. 413 – 421.

⁷⁸ *Ibid.*

cta sunt servanda ili *estoppela*. Međutim, ako se razmatraju u kontekstu *estoppela*, čemu smatra da obrazloženja naginju, potrebno je također obrazložiti elemente namjere da bude vezana i oslanjanja drugih na takvu izjavu. U svakom slučaju autorica se protivi uporabi *estoppela* u međunarodnom pravu za utvrđivanje jurisdikcije jer se ne radi o nekom pravu, a može doći do utvrđivanja jurisdikcije širokim tumačenjem, pa i unatoč vlastitim pravilima navedenima u Statutu i posljedično utjecati na praksu država da uskrate pristanak na jurisdikciju i time potkopati temelje samog Suda. Zaključuje da nije preporučljiva primjena *estoppela* u pitanjima jurisdikcije zbog mogućih i praktičnih i pravnih implikacija.⁷⁹

5.8. Slučaj tvrtke *Elettronica Sicula S.p.a* (ELSI) 1989. (Sjedinjene Američke Države i Italija)⁸⁰

U tužbi SAD, temeljeći zahtjev na Ugovoru o prijateljstvu, trgovini i pomorstvu iz 1948. i dopunskom sporazumu iz 1951. godine, traži odštetu za gubitke svojih kompanija koje su bile vlasnice spomenute tvrtke, zbog odluka talijanskih vlasti o sprječavanju likvidacije kompanije, oduzimanja tvornice i sredstava, te u konačnici bankrota.

Kao jedan od načina osporavanja tužbe, Italija se poziva na činjenicu da američke kompanije nisu iskoristile sve pravne lijekove koje su im bile dostupne u Italiji. Američki se zastupnici pozivaju na prepisku iz pokušaja rješavanja ovog pitanja diplomatskim putem, gdje se izričito spominje da su američke kompanije iskoristile sva opravdana pravna sredstva koja su im bila dostupna u Italiji. S obzirom na to da se Italija u odgovoru nije na ovo osvrtna i nije pobijala ovu tvrdnju tada, pa ni kasnije, sve do odgovora na tužbu, SAD smatra da je Italija spriječena u postavljanju ovog prigovora.⁸¹

Sud utvrđuje u kratkoj analizi da postoje poteškoće u izvođenju zaključaka iz korespondencije dok se stvar još pregovara na diplomatskoj razini. Povezuje ovo sa slučajem Interhandel iz 1959., kada se Švicarska pozivala da je SAD jednom prigodom priznao da je Interhandel iskoristio domaće pravne lijekove u SAD-u i gdje sud odbija taj prigovor kao neosnovan, ali i tada daleko od ikakvog zaključka da se uopće može govoriti o nastanku *estoppela*. Sud o *estoppe-*

⁷⁹ Wagner, *op. cit.* u bilj. 37, str. 1777 – 1804.

⁸⁰ Za opširnije vidi Gill, T. D., *Elettronica Sicula S.p.a* (ELSI) (*Unites States v. Italy*) 1989 ICJ Rep. 15, 28 ILM 1109 (1989), The American Journal of International Law, sv. 84, br. 1, 1990., str. 249 – 258; Dixon, M., *Case Concerning Elettronica Sicula S.p.a* (ELSI) (*Unites States v. Italy*), The International and Comparative Law Quarterly, sv. 41, br. 3, 1992., str. 701 – 708.

⁸¹ Elettronica Sicula S.p.A. (ELSI), Judgment, I.C.J. Reports 1989, str. 43 – 44.

lu navodi “iako se ne može isključiti da *estoppel* u određenim situacijama može nastati iz šutnje, i kad je trebalo reagirati, postoje očigledne poteškoće u stvaranju *estoppela* od običnog propuštanja da se tema spomene u određeno vrijeme u nečemu što je neobvezujuća diplomatska razmjena”.⁸²

5.9. Spor oko granice na kopnu, otocima i moru 1990. Odluka o dopustivosti Nikaragve na intervenciju u spor (Salvador i Honduras uz intervenciju Nikaragve)⁸³

U jednom dijelu odluke navodi se prigovor Salvadora da je Nikaragva spriječena u postavljanju zahtjeva zbog propuštanja roka. Rabe se dva engleska izraza (*time barred or estopped*). Naime, Pravila Suda nalažu da se zahtjev podnese što je prije moguće, ali ne kasnije od zaključenja pisane procedure. Pravni zastupnici Salvadora pokušavali su dokazati da je naglasak na “što je prije moguće” te da je Nikaragva neopravdano dugo čekala na podnošenje zahtjeva i time izgubila pravo. Propuštanje roka odvojen je institut koji dosadašnja teorija nije uključila u razmatranje *estoppela*, pa treba biti oprezan prigodom iščitavanja i prevođenja teksta da se uobičajena uporaba glagola ne identificira s načelom. U ovom slučaju nema govora o primjeni načela.⁸⁴

Nikaragva je podnijela Sudu zasebnu argumentaciju kojom bi bila izuzeta od podnošenja dokaza o postojanju pravnog interesa za intervenciju zbog prije iznesenih tvrdnji Hondurasa i Salvadora. Sud smatra da je ovdje riječ o institutu koji se ponekad naziva *equitable estoppel* a ponekad priznanje. Kako Sud smatra, iako se Nikaragva u svom zahtjevu oslanja na *estoppel*, ne nalazi dokaze o osnovnim elementima potrebnima za *estoppel*, a to su: izjava ili predstavljanje koju je jedna strana poduzela prema drugoj i oslanjanje na tu izjavu ili postupanje uz mogućnost nastanka štete za nju ili koristi za stranu koja izjavu daje ili poduzima postupanje.⁸⁵

⁸² *Ibid.*

⁸³ Za opširnije vidi Evans, M., *Case Concerning Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras): The Nicaraguan Intervention*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 41, br. 4, 1992., str. 896 – 906; Ratner, S. R., *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras), Application to Intervene*, *The American Journal of International Law*, sv. 85, br. 4, 1991., str. 680 – 686.

⁸⁴ *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras), Application to Intervene, Judgment*, I.C.J. Reports 1990, str. 112.

⁸⁵ *Ibid.*, str. 118 – 119.

5.10. Razgraničenje na moru između Grenlanda i otoka Jan Mayen 1993. (Danska i Norveška)⁸⁶

Sud je na zahtjev Danske razmatrao razgraničenje ribolovne zone i epikontinentskog pojasa između Grenlanda, pod suverenitetom Danske, i otoka Jan Mayen, pod suverenitetom Norveške. Ukratko, Danska je zahtijevala dodjelu punog pojasa od 200 milja i povlačenje razgraničenja tom linijom, dok je Norveška zahtijevala utvrđivanje granice na srednjoj udaljenosti od otoka Jan Mayen do Grenlanda. Udaljenost od Otoka Jan Mayen do Grenlanda iznosi oko 250 milja, pa nema prostora da bi obje države mogle proglasiti pojas na udaljenosti od 200 milja.⁸⁷

Obje države su stranke i priznaju primjenu Ženevske konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958., s tim da se Norveška poziva na primjenu crte srednje udaljenosti, dok Danska smatra da postoje posebne okolnosti koje opravdavaju drukčije razgraničenje i koje Sud treba utvrditi. U ovom dijelu postupka Norveška postavlja postojanje *estoppela*, tvrdeći da je Konvencija obvezujuća za obje strane, a da je postupanje Danske tijekom vremena upućivalo na to da priznaje razgraničenje putem crte razgraničenja na sredini. I doista, postupanje Danske pokazivalo je suzdržanost koja se mogla promatrati kao priznanje, ali Sud je formulacije kojima se danska legislativa i korespondencija koristila te objašnjenja koja je ponudila prihvatio kao nastojanja Danske da ostane suzdržana i izbjegne poteškoće s Norveškom. Tako na primjer u jednoj od izvršnih naredbi glede ribolova Danska za ribolov u blizini Jan Mayena nalaže da se ribolov neće provoditi, do daljnjega odnosno do drukčije naredbe, preko linije ekvidistancije odnosno linije razgraničenja na sredini, iako je na ostalim područjima proglašena zona na udaljenosti do 200 milja. Uz to je u diplomatskoj korespondenciji s Norveškom vrlo jasno otklanjala crtu sredine kao rješenje.⁸⁸

⁸⁶ Za opširnije vidi Evans, M. D., *Case Concerning Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway)*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 43, br. 3, 1994., str. 697 – 704; Charney J. I., *Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen*, *The American Journal of International Law*, sv. 88, br. 1, 1994., str. 105 – 109.

⁸⁷ *Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment*, *I.C.J. Reports* 1993, str. 38 – 82.

⁸⁸ *Ibid.*

5.11. Slučaj kopnene i morske granice, prethodni prigovori 1998. (Kamerun i Nigerija)⁸⁹

U odgovoru na tužbu Kameruna za utvrđivanje granice na kopnu i moru, Nigerija ističe nekoliko prethodnih prigovora o kojima Sud odlučuje. Nigerija u drugom prethodnom prigovoru ističe da je u 24 godine prije podnošenja tužbe u redovitim odnosima strana prihvaćena obveza da se sve granične sporove rješava putem postojećih bilateralnih mehanizama te da:

- a) ova ustaljena praksa predstavlja prešutni sporazum da se sporovi rješavaju isključivo putem postojećih bilateralnih mehanizama te da se ne priziva nadležnost Međunarodnog suda, i
- b) alternativno prvoj tvrdnji, Kamerun je, s obzirom na navedene okolnosti spriječen (*estopped*) da se poziva na nadležnost Međunarodnog suda.⁹⁰

Utvrđujući stvarno postojanje kontakata različitih vrsta i na različitim razinama vezanih uz razgraničenje, Sud ne nalazi ni jedan razlog da bi iscrpljivanje diplomatskih pregovora bio općenit preduvjet za podnošenje tužbe Sudu. To bi bilo zamislivo ako bi se nadležnost suda prihvatila uz takve rezerve, sklapanjem posebnih ugovora ili uglavljivanjem nagodbenih klauzula u ugovore. Prelazeći na dio koji se odnosi na *estoppel*, Sud utvrđuje pozivanjem na prethodne presude da bi *estoppel* nastao samo ako bi Kamerun svojim radnjama ili izjavama dosljedno jasno dao do znanja da je pristao da granične sporove koje je iznio pred Sud rješava isključivo putem bilateralnih mehanizam. Dodatno bi bilo potrebno da je Nigerija, oslanjajući se na takav stav Kameruna, promijenila svoj stav uz rizik ili je za nju nastala šteta. Zaključujući da uvjeti nisu ispunjeni, Sud utvrđuje da ništa ne upućuje na to da je Kamerun, a ni Nigerija po svemu sudeći, pregovorima davao ekskluzivitet. Nigerija nije dokazala da je promijenila stav uz gubitke ili da je pretrpjela ikakvu štetu time što je spor mogao biti riješen na drugi način, a da je do toga došlo promjenom stava Kameruna, to više jer su pregovori došli do "mrtve točke". Sud time odbija i popratne zahtjeve koje Nigerija stavlja u ovaj kontekst, a to je povreda načela *pacta sunt servanda* i dobre vjere.⁹¹

⁸⁹ Za opširnije vidi Merrills, J. G.; Evans, M. D., *Land and Maritime Boundary Case (Cameroon v. Nigeria), Preliminary Objections*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 48., br. 3, 1999., str. 651 – 658.

⁹⁰ Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1998, str. 285.

⁹¹ *Ibid.*, 300 – 304.

5.12. Slučaj primjene Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina Genocida (Bosna i Hercegovina i Srbija), prethodni prigovori 1996. i presuda o meritumu 2007.

Iznimno je zanimljiva situacija s presudama u slučajevima vezanima uz raspad SFRJ, posebice jer se sam raspad nastavlja za vrijeme tih postupaka, i uz zanimljiv status Srbije pred Ujedinjenim narodima. U presudi o prethodnim prigovorima 1996. godine Međunarodni sud utvrđuje svoju nadležnost. SFRJ je potpisala Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida 1948. i uložila dokument o ratifikaciji bez rezervi 1950. godine. Tada Savezna Republika Jugoslavija za vrijeme proglašenja daje izjavu UN-u 1992. godine u kojoj navodi "da će se SRJ kao država sljednica međunarodne pravne i političke osobnosti SFRJ, strogo pridržavati svih međunarodnih obveza koje je SFRJ preuzela u međunarodnim odnosima". Temeljeći svoju presudu na detalju iz savjetodavnog mišljenja iz 1951. vezanu uz rezerve uz Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida te ranijim presudama Stalnog suda međunarodne pravde, Sud uz ostale argumente utvrđuje svoju nadležnost. Članstvo država u Ujedinjenim narodima tada nije bilo upitno.⁹²

U međuvremenu dolazi do značajnih promjena, završetka rata i vojne akcije članica NATO-a protiv Srbije. U postupku protiv članica NATO-a, koje ćemo kasnije analizirati, Sud pak odbacuje tužbu Srbije na temelju činjenice da je članica UN-a postala tek 2000., podnošenjem zahtjeva, a ne izjavom o sljedništvu kako je do tada smatrala.

U glavnoj presudi iz 2007. Srbija traži da se zbog ovih okolnosti ponovno razmotri nadležnost Suda zbog njezina promijenjenog statusa pred UN-om, te kao stranke Konvencije o genocidu. Kao jedan od prigovora, BiH navodi postupanja Srbije u vezi sa slučajem koji predstavljaju *forum prerogatum*, ili *estoppel* ili ga treba odbaciti zbog povrede načela dobre vjere ili po pravosnažnosti presude iz 1996. o prethodnim prigovorima kao *res iudicata*. Ne ulazeći u teorijske detalje pojedinih instituta, Sud zaključuje da bi zahtjev BiH išao u smjeru da je neulaganjem prigovora da nije stranka Suda u postupku po prethodnim prigovorima Srbija spriječena u stavljanju ovog prigovora u ovoj fazi postupka te bi tako povrijedila načelo dobre vjere, odnosno nastao je *estoppel*, odnosno povrijeđeno je načelo *allegans contraria nemo audietur*.⁹³

⁹² Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1996, str. 595 – 624.

⁹³ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, I.C.J. Reports 2007, str. 79 – 102. Za opširnije vidi Hippler Bello, J.; Bekker, P.; Szasz, P., *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*

Sud smatra da u ovom slučaju nema elemenata u postupanju gdje bi pristanak imao takav značaj, da se, prema presudi Avena i drugi državljani Meksika (Meksiko i SAD), prigovori mogu ulagati i u raspravi o glavnoj stvari a svoju nadležnost potvrđuje po tumačenju načela *res iudicata* iz 1996. Pristanak, i da je utvrđen, mogao bi biti relevantan samo za pitanja sporazumne nadležnosti i nadležnosti po članku XI. Konvencije o Genocidu *ratione materiae*, dakle *ad hoc* pristanak, ali ne i u slučaju utvrđivanja je li država prema Statutu suda mogla biti stranka.⁹⁴

U posebnom mišljenju sudac Mahiou daje detaljan pregled načela *estoppel*. Ističe da i *estoppel* i pristanak proizlaze iz načela dobre vjere, ali ono što razdvaja *estoppel* od pristanka jest element rizika ili štete (*detriment or prejudice*) do koje dolazi zbog promjene stava jedne države prema drugoj.⁹⁵ Sudac zatim prelazi na analizu pristanka.

Prešutni pristanak je pristanak koji država daje svojim aktivnim ili pasivnim postupanjem prema određenoj situaciji. Da bi država bila vezana svojom pasivnošću, potrebni su određeni elementi i sama šutnja ne čini se dovoljnom da bi obvezala državu. Traži se kvalificirana šutnja – ako se država, koja je svjesna zahtjeva druge strane, suzdrži od reakcije tijekom određenog vremena usprkos svojim interesima i usprkos prilikama koje su joj dopuštale reakciju, pa se stoga može razumno zaključiti da je imala namjeru biti vezana takvim postupanjem.⁹⁶

Prelazeći na *estoppel*, poziva se na tri osnovna elementa autora Kolba koje smo opisali prije, za koje smatra da su obično priznati u doktrini za nastanak *estoppela* te zaključuje da je i pristanak i mogućnost *estoppela* postojao u opisanoj situaciji te da je zahtjev BiH bio opravdan.⁹⁷

Zanimljivo je pravno zaključivanje o naravi izjave iz 1992. na koju se poziva BiH (poslije i Hrvatska), jer su obje protiv iste izjave izjavljivale prosvjed i pokušavale spriječiti primanje tadašnje SRJ u UN sukcesijom. Naime, BiH i Hrvatska su protest izjavljivale s namjerom da onemoguće namjeru Srbije da

(*Bosnia and Herzegovina v Yugoslavia*), The American Journal of International Law, sv. 91, br. 1, 1997., str. 121 – 126; Sivakumaran, S., *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro)*. The International and Comparative Law Quarterly, sv. 56, br. 3, 2007., str. 695 – 708.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Posebno mišljenje suca Mahioua <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-10-EN.pdf> (25. studenoga 2022.).

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

se smatra jedinom sljednicom SFRJ, smatrajući, a što je potvrdila i Badinterova komisija, da je došlo do raspada SFRJ te da sve države imaju prava i obveze sljednica SFRJ. *Ad hoc* sudac Mahiou smatra da treba razlikovati političko djelovanje pred tijelima UN-a od pravnog djelovanja pred Međunarodnim sudom.

Smatramo da ovo dokazuje potrebu jasnog i nedvosmislenog prosvjeda neovisno o tome je li riječ o pravnoj ili političkoj akciji, jer kasnije implikacije mogu biti različite. Neulaganje protesta u situacijama raspada države, u konkretnom slučaju SFRJ, moglo je imati kasnije posljedice u procesu sukcesije. Ni Hrvatska ni BiH nisu imale namjeru onemogućiti nastanak SRJ i njezino članstvo ili pristup Sudu. Svrha prosvjeda je onemogućiti SRJ da to učini kao isključivi i jedini sljednik SFRJ.

5.13. Obveza pregovaranja o pristupu Tihom oceanu (Bolivija i Čile), presuda 2018.⁹⁸

Počeci ovog sukoba sežu u tzv. Pacifički rat, vođen između Čilea, Perua i Bolivije od 1879. godine, u kojem je Bolivija izgubila pristup Tihom oceanu, što je konačno potvrđeno i ugovorom iz 1904. godine. Pristup Bolivije Tihom oceanu od tada ostaje neriješeno pitanje, pravo odnosno želja Bolivije na suveren pristup oceanu nalazi se i u bolivijskom ustavu, a tužbom se traži donošenje presude da je Čile obavezan pregovarati o takvom pristupu Bolivije oceanu.⁹⁹

Estoppel, među ostalom argumentacijom, postavlja Bolivija smatrajući da je za Čile nastala obveza pregovaranja. Pozivajući se na ranije obrazloženje suda o dopustivosti intervencije Nikaragve u spor između Salvadora i Hondurasa te arbitražne presude (Chagos), Bolivija izlaže četiri uvjeta koji se moraju ispuniti da bi nastao *estoppel*:

- (a) država je dala jasnu i trajnu izjavu, izričito, djelovanjem ili prešutno,
- (b) takvu izjavu je dao ili poduzeo predstavnik ovlašten na zastupanje države glede sporne situacije,
- (c) na državu koja se poziva na *estoppel* takvo je postupanje utjecalo i uzrokovalo gubitak, štetu ili omogućavanje koristi državi koja je dala izjavu,
- (d) oslanjanje na izjavu bilo je opravdano.¹⁰⁰

⁹⁸ Za opširnije vidi Dunkelberg, A. G., *Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile)*, The American Journal of International Law, sv. 113, br. 2, 2019., str. 347 – 353.

⁹⁹ *Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile)*, Judgment, I.C.J. Reports 2018, str. 518 – 537.

¹⁰⁰ *Ibid.*, str. 557 – 558.

U obrazloženju Bolivija smatra da *estoppel* ne ovisi o volji država, već nastaje kada se ispune elementi. Smatra da više od stoljeća jasnih i ustrajnih izjava dužnosnika Čilea, na koje se Bolivija imala puno pravo oslanjati, stvara obvezu da se Čile upusti u pregovore. Čile uopće ne osporava elemente *estoppela* kako ih je iznijela Bolivija, čak ih i priznaje, ali tvrdi da izjave nisu bile dane s namjerom da stvore obvezu pa stoga nema govora o *estoppelu*, koji bi se mogao primijeniti na situacije koje su sporne ili postoji određena nesigurnost. Bolivija se tako nije mogla oslanjati na takve izjave niti je dokazala kako bi za nju nastala šteta ili gubitak zbog takvog oslanjanja.¹⁰¹

Pozivajući se na spor Salvador/Honduras, Sud navodi da su osnovni elementi potrebni za *estoppel* izjava ili postupanje dano ili učinjeno od jedne strane prema drugoj, te oslanjanje druge strane na takvo postupanje na svoju štetu ili na korist strane koje je poduzela postupanje ili dala izjavu. Citira se odluka suda iz spora Kameruna i Nigerije gdje bi *estoppel* nastao samo ako bi se Kamerun svojim postupcima ili izjavama trajno i jasno obvezao da granični spor koji je predmet tužbe rješava samo i isključivo bilateralnim pregovorima. Dodatno bi bilo neophodno da je Nigerija, oslanjajući se na takvo postupanje ili izjavu, promijenila svoju poziciju na svoju štetu ili je pretrpjela gubitak. Sud zaključuje da nema *estoppela* u ovom slučaju jer izjave o spremnosti da se pristupi pregovorima o nekom pitanju ne stvaraju obvezu da se pregovara, a Bolivija nije dokazala ni štetu odnosno gubitak uzrokovan oslanjanjem na takve navodne izjave.¹⁰²

5.14. Ostali slučajevi Međunarodnog suda u kojima se javlja *estoppel*

U nastavku dajemo pregled ostalih slučajeva u kojima se *estoppel* javlja u nekom obliku, ali razmatranje Suda nije od takvog značaja da bi upućivalo na smjer u kojem razvoj ovog načela ide.

Tako u slučaju epikontinentnog pojasa iz 1982. (Tunis i Libija) Sud jasno otklanja mogućnost da se njegovo tumačenje ponašanja stranaka interpretira bilo kao prešutni sporazum bilo kao *estoppel*, pa da bi strana bila lišena prava na podnošenje zahtjeva zbog postupanja koja nisu u skladu (nedosljedni) sa samim zahtjevom. Sud odlučuje da izdavanje koncesija u spornom području i nedostatak protesta s druge strane može uzeti samo kao indicijalni dokaz i ništa više.¹⁰³ Određeni autori kritiziraju i ovaj pristup s obzirom na kratko razdoblje koje se uzima u obzir.¹⁰⁴

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² *Ibid.*, str. 558 – 559.

¹⁰³ Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, str. 84.

¹⁰⁴ Vidi Feldman, M. B., *The Tunisia-Libya Continental Shelf Case: Geographic Justice or*

U slučaju epikontinentskog pojasa iz 1985. (Libija i Malta), u odluci o zahtjevu za intervencijom Italije, Malta se poziva na *estoppel*, tvrdeći da Italija prije nije artikulirala zahtjeve za epikontinentskim pojaskom južno od Malte, te je sada spriječena da postavlja takve zahtjeve i intervencija nije dopuštena. Sud je odbio intervenciju Italije, ali bez osvrta na ovaj prigovor Malte.¹⁰⁵

U slučaju graničnog spora između Burkin Faso i Malija, rasprava među strankama se u jednom dijelu vodi oko postojanja prešutnog pristanka te značajna izjava koje su predstavnici Malija davali u javnosti.¹⁰⁶ U posebnom mišljenju suca Luchaira može se naći razmišljanje da je Sud propustio u tom kontekstu razmatrati i *estoppel*. Navodeći da prešutni pristanak može rezultirati ili šutnjom ili izostankom protesta, navodi da je Međunarodni sud češće izbjegavao nego pribjegavao konceptu *estoppela*. Navodeći definiciju Basdevanta upućuje na pojam isključenje (*forclusion*) definiran kao gubitak mogućnosti da se oslanja na pravo zbog toga što se na to nije pozvao na vrijeme ili ga je izričito ili prešutno napustio. *Ad hoc* sudac slaže se s ostalim sucima (presuda je jednoglasna), ali smatra da je nekoliko situacija trebalo sagledati u kontekstu *estoppela*: prvo, značaj izjava predstavnika država prigodom provođenja medijacije u okviru Afričke unije, i drugo, slučaj provođenja izbora u selu u spornom području, gdje su stanovnici glasovali u Maliju (tada Francuski Sudan), dok Burkina Faso (tada Gornja Volta) nije protestirala te je na taj način prešutno pristala na činjenicu da se taj dio teritorija nalazi u Maliju.¹⁰⁷

U sporu zbog zračnog incidenta 2000., između Pakistana i Indije¹⁰⁸, zbog uništenja pakistanskog zrakoplova, u raspravi o nadležnosti suda Pakistan s više tvrdnji pokušava osporiti rezervu Indije na nadležnost Suda. Prigodom prihvaćanja nadležnosti Indija je stavila rezervu da Sud nije nadležan za sporove gdje su strane druge članice zajednice Commonwealtha. Pakistan se među ostalim poziva na članak sporazuma iz Simle te tvrdi, alternativno ostalim zahtjevima, da, čak ako je rezerva Indije na snazi, ona je putem *estoppela* spriječena da je primijeni na Pakistan zbog odredbe iz ugovora iz Simle. Indija nije davala previše važnosti ovoj tvrdnji, otklonila ju je jednostavno tvrdeći da nema kom-

Judicial Compromise, The American Journal of International Law, sv. 77, br.2., 1983., str. 219 – 238.

¹⁰⁵ Continental Shelf (Lybian Arab Jamahiriya/Malta), Application to Intervene, Judgment, I.C.J. Reports 1984, str. 17.

¹⁰⁶ Frontier Dispute, Judgment, I.C.J. Reports 1986, str. 570 – 575.

¹⁰⁷ Posebno mišljenje suca Luchaira dostupno na <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/69/069-19861222-JUD-01-01-EN.pdf> (18 siječnja 2023.).

¹⁰⁸ Za opširnije vidi Merrills, J. G.; Evans, M. D., *Aerial Incident of 10 August 1999 (Pakistan v. India)*, *Jurisdiction of the Court*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 50, br. 3, 2001., str. 657 – 662.

promisne klauzule u sporazumu iz Simle. Sud zaključuje da odredbu ne može interpretirati kao zabranu Indiji da se oslanja u konkretnom slučaju na rezervu koju je pred Sudom dala glede nadležnosti za države zajednice Commonwealtha, te da ne može prihvatiti postojanje *estoppela*.¹⁰⁹

U više slučajeva gdje su tada Srbija i Crna Gora, a poslije kao Savezna Republika Jugoslavija podnijele tužbu protiv država NATO-a (Francuska, Italija, Njemačka, Kanada, Belgija, Ujedinjena Kraljevina, Nizozemska i Portugal) 2004. godine¹¹⁰, jedno je sredstvo prigovora članica NATO-a bio i zahtjev za *a limine* odbacivanje tužbe. Tužene države smatrale su među ostalim zbog postupanja Srbije i Crne Gore, ili se odrekla ili joj je oduzeto pravo na tužbu u konkretnim slučajevima, te da joj je onemogućeno (*estopped*) daljnje ustrajanje na tužbi temeljeno na Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida. Sud kratko utvrđuje: “što se tiče argumenata temeljenih na doktrini *estoppel*, Sud ne smatra da je Srbija i Crna Gora, tražeći od suda da odluči o svojoj jurisdikciji, na temelju navodnih novih činjenica o svom pravnom statusu pred Ujedinjenim narodima, odrekla se ili izgubila pravo na tužbu i onemogućena (*estopped*) u nastavljanju tužbe pred Sudom.”¹¹¹

U slučaju suvereniteta nad određenim kopnenim formacijama u moru 2008. (Malezija i Singapur)¹¹² situacija kojoj Sud daje značaj jest korespondencija iz 1953. između sultanata Johor (poslije dio Malezije) i britanskog kolonijalnog ureda (Singapur je u to doba britanska kolonija) gdje je predstavnik sultanata jasno dao do znanja da sultanat ne polaže pravo na sporne stijene. Singapur u zahtjevu postavlja alternativne zahtjeve za tumačenje ove situacije. Prvo, kao formalno odricanje od titule, drugo, *estoppel* i treće, obvezujući jednostrani akt. Razmatrajući dio koji se odnosi na *estoppel*, Sud zaključuje da strana koja se oslanja na *estoppel* mora dokazati, među ostalim, da je poduzela određene činidbe oslanjajući se na izjave druge strane, izvlačeći to iz presude Epikontinentski

¹⁰⁹ Aerial Incident of 10 August 1999 (Pakistan v. India), Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 2000, str. 31 – 32.

¹¹⁰ Za opširnije vidi Gray C., *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v Belgium) (Serbia and Montenegro v Canada) (Serbia and Montenegro v France) (Serbia and Montenegro v Germany) (Serbia and Montenegro v Italy) (Serbia and Montenegro v Netherlands) (Serbia and Montenegro v Portugal) (Serbia and Montenegro v United Kingdom): Preliminary Objections, Judgment of 15 December 2004*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 54, br. 3, 2005., str. 787 – 794.

¹¹¹ Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Portugal), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2004, str. 1177 – 1178.

¹¹² Za opširnije vidi Lathrop, C. G., *Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge*, The American Journal of International Law, sv. 102, br. 4, 2008., str. 828 – 834.

pojas u Sjevernom moru. Zaključujući da nema nikakve promjene u ponašanju Singapura kao rezultat ove izjave, Sud smatra da nema potrebe dalje razmatrati je li nastao *estoppel*.¹¹³

U slučaju razgraničenja na Crnom moru 2009. (Rumunjska i Ukrajina),¹¹⁴ Rumunjska prilaže mnogobrojne karte iz doba pregovora sa SSSR-om u sastavu kojega je Ukrajina tada bila. Sud prvo zaključuje da u danim okolnostima ove mape same za sebe "dokazuju novi sporazum ili *estoppel*, pitanje ostaje dokazuju li karte točno razumijevanje značenja sporazuma iz 1949.". Međutim, nakon razmatranja Sud zaključuje da je riječ samo o utvrđivanju granice između SSSR-a i Rumunjske oko Zmijskog otoka u granicama teritorijalnog mora od 12 milja, dok se ne razmatraju drugi pojasevi koji su ovdje u meritumu. Time Sud dalje ne razmatra postojanje *estoppela*.¹¹⁵

6. ZAKLJUČAK

Estoppel ili procesno sprječavanje je izvorno institut *common lawa* koji je putem prakse Stalnog suda međunarodne pravde, Međunarodnog suda i arbitražnih sudova postao izvor međunarodnog prava kao opće načelo prava priznato od civiliziranih naroda. Međunarodni sud raspravlja o navedenom načelu i kada se stranke pozovu na njega, ali i samostalno, kada elementi spora upućuju na njegovo postojanje. Sama svrha načela postoji i u rimskoj pravnoj tradiciji pa možemo zaključiti da je riječ o načelu koje je poteklo iz unutarnjeg prava države ali je zajedničko i državama *common law* i rimske pravne tradicije, što čini dovoljan broj država da donesemo takav zaključak.

Promatrajući njegov razvoj i širenje u privatnom pravu, možemo očekivati sličan put i u polju međunarodnog prava. U teoriji možda postoji konsenzus oko osnovnih elemenata koji su potrebni za primjenu u međunarodnom pravu, ali praksa Međunarodnog suda još je uvijek nepredvidiva. Možemo se složiti da je praksa usmjerena na onemogućavanje nekonzistentnog ponašanja međunarodnog subjekta u situacijama u kojima se drugi subjekt s pravom oslonio odnosno dao povjerenje ponašanju prvog subjekta, izraženom kroz izjave ili djelovanje, te zbog takvog oslanjanja trpi određenu (materijalnu ili nemate-

¹¹³ Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/Singapore), Judgment, I.C.J. Reports 2008, str. 80 – 81.

¹¹⁴ Za opširnije vidi Bederman, D. J.; Lathrop, C. G., *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)*, The American Journal of International Law, sv. 103, br. 3, 2009., str. 543 – 549.

¹¹⁵ *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)*, Judgment, I.C.J. Reports 2009, str. 88 – 89.

rijalnu) štetu i/ili prvi subjekt ostvaruje određenu korist. S obzirom na to da se dosadašnja praksa odnosila na države, tako stvoren odnos među državama, temeljen na oslanjanju, narušen je drukčijim izjavama ili djelovanjem prve države, kontradiktorno onom ranijem, i time je za drugu državu nastala šteta ili gubitak prava, odnosno za prvu državu nastala eventualna korist. Iako se dosadašnja praksa temeljila na odnosima država, ovakav odnos može biti uspostavljen i među drugim subjektima međunarodnog prava.

U međunarodnim odnosima potrebna je konzistencija i odgovornost agenata koji su ovlašteni na zastupanje države. Unutar države potrebna je jasna strategija i koordinacija prije bilo kakvog istupanja, posebice u slučaju sporova s međunarodnim obilježjem, te je neophodna velika odgovornost i oprez predstavnika države, odnosno međunarodnog subjekta, u postupanju i davanju izjava. Kao što smo vidjeli, ne samo sporazumi već i izjave koje se daju za javnost putem medija, ako nisu pravilno formulirani i usklađeni, mogu imati dalekosežne implikacije u međunarodnim odnosima i međunarodnom pravu. Učinak koji sudovi daju pojedinim postupanjima predstavnika država različit je u praksi jer se ocjenjuju okolnosti slučaja, ali to više je potrebna odgovornost u svakom postupanju s međunarodnom elementom. S druge strane odgovoran međunarodni subjekt mora pratiti zbivanja na međunarodnom planu, te pravodobno reagirati ako drugi subjekt poduzima radnje suprotne interesima, jer pasivnost može uzrokovati *estoppel*.

Iako Međunarodni sud ne radi analogije s unutarnjim pravom kod primjene *estoppela* (iako je u Odluci o dopustivosti Nikaragve na intervenciju u spor uprabio pojam *equitable estoppel*), uvođenje elementa oslanjanja i štete pokazuje sličnosti. *Estoppel* u međunarodnoj primjeni nesumnjivo je pojednostavnjen, ali za očekivati je da će međunarodni subjekti u budućnosti, bilo da potkrijepe svoje tvrdnje bilo da se obrane od prigovora *estoppela*, posezati za određenim procesnim instrumentima iz unutarnjeg prava *common lawa*, a što je u *common lawu* objašnjeno principom mača i štita. *Estoppelom* se moguće koristiti i kao jednim i kao drugim.

BIBLIOGRAFIJA

- Barnes, M., *The Law of Estoppel*, Hart, London, 2019.
- Bederman, D. J.; Lathrop, C. G., *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)*, *The American Journal of International Law*, sv. 103, br. 3, 2009., str. 543 – 549.
- Bowett, D. W., *Estoppel Before International Tribunals and its Relation to Acquiescence*, *British Year Book of International Law*, sv. 33, 1957., str. 176 – 319.
- Briggs, H. W., *Barcelona Traction: The Jus Standi of Belgium*, *The American Journal of International Law*, sv. 65, br. 2, 1971., str. 327 – 345.
- Cartwright, J., *Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law*, *Netherlands Comparative Law Association, Electronic Journal of Comparative law*, sv. 10, br. 3, 2006., str. 1 – 22.
- Charney J. I., *Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen*, *The American Journal of International Law*, sv. 88, br. 1, 1994., str. 105 – 109.
- Ciorciari, J. D., *Request for Interpretation of the Judgement of 15 June 1962 in the Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, *The American Journal of International Law*, sv. 108, br. 2, 2014., str. 288 – 295.
- Cooke, E., *The Modern Law of Estoppel*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
- Crawford, J., *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8. izdanje, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Dunkelberg, A. G., *Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile)*, *The American Journal of International Law*, sv. 113, br. 2, 2019., str. 347 – 353.
- Džajić, S., *Napomene o estoppelu u međunarodnom pravu*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, sv. 57, br. 1, 2009., str. 148 – 165.
- Dixon, M., *Case Concerning Elettronica Sicula S.p.a (ELSI) (Unites States v. Italy)*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 41, br. 3, 1992., str. 701 – 708.
- Evans, M. D., *Case Concerning Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway)*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 43, br. 3, 1994., str. 697 – 704.
- Evans, M., *Case Concerning Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras): The Nicaraguan Intervention*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 41, br. 4, 1992., str. 896 – 906.

- Evensen, J., *The Anglo-Norwegian Fisheries Case and Its Legal Consequences*, The American Journal of International Law, sv. 46, br. 4, 1952., str. 609 – 630.
- Everest, L. F.; Strode, E., *The Law of Estoppel*, London, 1884. (reprint Forgotten Books, 2015.).
- Feldman, M. B., *The Tunisia-Libya Continental Shelf Case: Geographic Justice or Judicial Compromise*, The American Journal of International Law, sv. 77, br. 2, 1983., str. 219 – 238.
- Franck, T. M., *Word Made Law: The Decision of the ICJ in the Nuclear Test Cases*, The American Journal of International Law, sv. 69, br. 3, 1975., str. 612 – 620.
- Friedman, W., *North Sea Continental Shelf Cases – A Critique*, The American Journal of International Law, sv. 64, br. 2, 1970., str. 229 – 240.
- Gačić, M., *Englesko hrvatski rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalistike i forenzičnih znanosti, kriminologije i sigurnosti*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.
- Gill, T. D., *Elettronica Sicula S.p.a (ELSI) (Unites States v. Italy) 1989 ICJ Rep. 15, 28 ILM 1109 (1989)*, The American Journal of International Law, sv. 84, br. 1, 1990., str. 249 – 258.
- Gray C., *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v Belgium) (Serbia and Montenegro v Canada) (Serbia and Montenegro v France) (Serbia and Montenegro v Germany) (Serbia and Montenegro v Italy) (Serbia and Montenegro v Netherlands) (Serbia and Montenegro v Portugal) (Serbia and Montenegro v United Kingdom): Preliminary Objections, Judgment of 15 December 2004*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 54, br. 3, 2005., str. 787 – 794.
- Hippler Bello, J.; Bekker P.; Szasz, P., *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Yugoslavia)*, The American Journal of International Law, sv. 91, br. 1, 1997., str. 121 -126.
- Howard, M. B., *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States) The International Court of Justice's Jurisdictional Dilemma*, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, sv. 7, br. 3, 1984., str. 379 – 408.
- Ibler, V., *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Informator, Zagreb, 1987.
- Johnson, D. H. N., *The Anglo-Norwegian Fisheries Case*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 1, br. 2, 1952., str. 145 – 180.
- Kolb, R., *Good Faith in International Law*, Hart, Oxford, 2017.

- Lathrop, C. G., *Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge*, The American Journal of International Law, sv. 102, br. 4, 2008., str. 828 – 834.
- Lillich, R. B., *Two Perspectives on the Barcelona Traction Case*, The American Journal of International Law, sv. 65, br. 3, 1971., str. 522 – 532.
- Loeper, S., *Jurisdiction of the I.C.J.. Admissibility of Nicaragua's Application in Case Concerning Military and Paramilitary Activities (Nicaragua v. United States)*, Cambridge Law Journal, sv. 44, br. 2, 1985., str. 183 – 188.
- MacGibbon, I. C., *Estoppel in International Law*, The international and Comparative Law Quarterly, sv. 7, br. 3, 1958., str. 468 – 513.
- Marques Antunes, N. S., *Estoppel, Acquiescence and Recognition in Territorial and Boundary Dispute Settlement*, Boundary and Territory Briefing, International Boundaries Research Unit, sv. 2, br. 8, 2000., str. 1 – 42.
- Merrills, J. G.; Evans, M. D., *Aerial Incident of 10 August 1999 (Pakistan v. India)*, *Jurisdiction of the Court*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 50, br. 3, 2001., str. 657 – 662.
- Merrills, J. G.; Evans, M. D., *Land and Maritime Boundary Case (Cameroon v. Nigeria)*, *Preliminary Objections*, The International and Comparative Law Quarterly, sv. 48., br. 3, 1999., str. 651 – 658.
- Nelson, L. D. M., *North Sea Continental Shelf Cases and Law-Making Conventions*, The Modern Law Review, sv. 35, br. 1, 1972., str. 52 – 56.
- Oliver, C., *Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, The American Journal of International Law, sv. 56, br. 4, 1962., str. 1033 – 1053.
- Ovchar, A., *Estoppel in the Jurisprudence of the ICJ, A principle promoting stability threatens to undermine it*, Bond Law Review, sv. 21, br. 1, 2009., str. 1 – 35.
- Picker, C. B., *International Law's Mixed Heritage: A Common/Civil Law Jurisdiction*, Vanderbilt Journal of Transnational Law, sv. 41, br. 4, 2008., str. 1083 – 1140.
- Ratner, S. R., *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras)*, *Application to Intervene*, The American Journal of International Law, sv. 85, br. 4, 1991., str. 680 – 686.
- Robinson, D. R.; Colson, D. A.; Rashkow, B. C., *Some Perspectives on Adjudicating Before the World Court: The Gulf of Maine Case*, The American Journal of International Law, sv. 79, br. 3, 1985., str. 578 – 597.
- Schneider, J., *The Gulf of Maine Case: The Nature of an Equitable Result*, The American Journal of International Law, sv. 79, br. 3, 1985., str. 539 – 577.

- Sivakumaran, S., *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro)*. The International and Comparative Law Quarterly, sv. 56, br. 3, 2007., str. 695 – 708.
- Thirlway, H., *The Sources of International Law*, Second edition, Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Thornberry, C., *The Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, The Modern Law Review, sv. 26, br. 4, 1963., str. 448 – 451.
- Wagner, M. L., *Jurisdiction by Estoppel in the International Court of Justice*, California Law Review, sv. 74, br. 5, 1986., str. 1777 – 1804.

IZVORI

- Aerial Incident of 10 August 1999 (Pakistan v. India), Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 2000, p. 12.
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1996, p. 595.
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 43.
- Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Order of 24 May 1968, I.C.J. Reports 1968, p. 13.
- Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia vs. Thailand), Merits, Judgment of 15 June 1962, I.C.J. Reports 1962, p. 6.
- Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Application to Intervene, Judgment, I.C.J. Reports 1984, p. 3.
- Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, p. 18.
- Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I.C.J. Reports 1984, p. 246.
- Elettronica Sicula S.p.A. (ELSI), Judgment, I.C.J. Reports 1989, p. 15.
- Fisheries case, Judgment of December 18th, 1951, I.C.J. Reports 1951, p. 116.
- Frontier Dispute, Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 554.
- <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/45/045-19620615-JUD-01-02-EN.pdf>

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/69/069-19861222-JUD-01-01-EN.pdf>

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-10-EN.pdf>

Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1998, p. 275.

Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras), Application to Intervene, Judgment, I.C.J. Reports 1990, p. 92.

Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. France), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2004, p. 575.

Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p. 38.

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p. 61.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1984, p. 392.

North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, p. 3.

Nuclear tests (Australia v. France), Judgment, I.C.J. Reports 1974, p. 253.

Nuclear tests (New Zealand v. France), Judgment, I.C.J. Reports 1974, p. 457.

Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile), Judgment, I.C.J. Reports 2018, p. 507.

Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 15/93.

Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/Singapore), Judgment, I.C.J. Reports 2008, p. 12.

Summary

Josip Krakić*

ESTOPPEL PRINCIPLE IN INTERNATIONAL LAW

The estoppel principle is originally a principle of common law systems, which came into the system of international law through the judgments of the Permanent Court of International Justice, the International Court of Justice, and arbitration. The principle is focused on preventing inconsistencies in representation in international relations. In the article we will review the principle in the theory of international law and analyze judgments of the International Court of Justice in which this principle, or its elements, appears.

Key words: estoppel; common law; International Court of Justice; general principles of law

* Josip Krakić, LL. M., Chief of Legal, Financial and Technical Section, Zagreb County Police Administration, Petrinjska 30, 10000 Zagreb; jkrakic@mup.hr; ORCID ID: orcid.org/0009-0000-9766-250X